

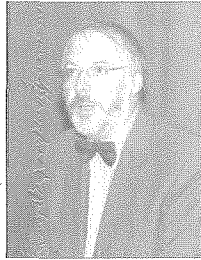
Integraal waterbeheer in Vlaanderen

*Referaten van de academische zitting
10 jaar Leerstoel Integraal Waterbeheer
in Vlaanderen, 25 november 2005,
met reflecties op het waterbeleid*

Woord vooraf

**Prof. Dr. Patrick Meire,
Universiteit Antwerpen,
Leerstoel Integraal Waterbeheer**

Dat "water van vitaal belang is voor alle levende organismen", en dus ook voor de mens, is een boutade. Evenwel, dat naast het belang van water voor de verschillende levensfuncties voor de mens, datzelfde water ook een steeds belangrijker rol in de economische ontwikkeling speelt, is meer dan eens aan de orde. Een moderne industriële samenleving is immers sterk afhankelijk van water voor onder andere transport en productie. Hiermee komen we bij enkele fundamentele tegenstellingen. Enerzijds is water levensnoodzakelijk, maar vaak ook levensbedreigend, zoals in het geval van overstromingen. Anderzijds hypothekeert het economische gebruik van water vaak de levensnoodzakelijke behoefte aan voldoende en zuiver water. Deze tegenstellingen en het geloof van de westerse mens dat er technische oplossingen zijn voor alle problemen heeft ertoe geleid dat wereldwijd veel watersystemen ontworpen zijn en niet meer in staat zijn, noch om aan de directe levensfuncties, noch om aan de economische vragen te voldoen. Het waterbeheer van de 21e eeuw staat dan ook voor de taak 'water en vuur' te verzoenen om een duurzame maatschappij mogelijk te maken. Dit is ontegensprekelijk een uitzonderlijk complexe opdracht. Slagen wij erin om het water zo te beheren dat onze en de toekomstige generaties blijvend gebruik kunnen maken van de goods en services die watersystemen ons leveren? De kwaliteit van waterecosystemen is bovendien bepalend voor het kunnen bereiken van de millenniumdoelstellingen.

Het concept 'integraal waterbeheer' moet hieraan een fundamentele bijdrage kunnen leveren. Het inzicht in de complexe afhankelijkheid van alle onderdelen van het watersysteem, inclusief de mens, is de laatste jaren immers duidelijk gegroeid en vormt de basis van het integraal waterbeheer. Vlaanderen heeft het voorbije decennium zelf een voor-aanstaande rol gespeeld in de ontwikkeling en toepassing van het integraal waterbeheer. Het is dan ook een bijzondere verantwoordelijkheid om op basis van rigoureuus wetenschappelijk onderzoek integraal waterbeheer verder gestalte te geven en het zo breed mogelijk te verspreiden. Voor mezelf was het een unieke kans om binnen het kader van een leerstoel de voorbije 10 jaar een cursus integraal waterbeheer te mogen

doceren. Tal van ambtenaren en studenten, maar ook een breed en geïnteresseerd publiek, hebben over die jaren inzicht verworven in een van de meest bepalende problematieken van onze samenleving. Het was mij een waar genoegen de vele beleidsverantwoordelijken, beheerders, onderzoekers en geïnteresseerden actief in het waterdomein te mogen ontmoeten en kennis te nemen van tal van ideeën, opinies en initiatieven. Met hen stemt het ook mij tot voldoening op die manier een kleine bijdrage te hebben geleverd aan de 'integratie' van het waterbeheer. Deze brochure geeft u een korte terugblik op het eerste decennium van de 'Leerstoel Integraal waterbeheer' en een kijk op de toekomst.

Inleiding

Bij een viering horen reflecties. Met de academische zitting 10 jaar Leerstoel Integraal Waterbeheer in Vlaanderen is dit niet anders. Terugblikken op tien jaar leerstoelwerking is evenzeer terugkijken op vijftien jaar integraal waterbeheer in Vlaanderen. Als begrip heeft 'Integraal waterbeheer' in de overgang van de jaren tachtig naar de jaren negentig ingang gevonden in het Vlaamse beleid. Vlaanderen, en ook België, hebben hiermee zeker geen spits afgebeten, maar hebben wel de nodige alertheid aan de dag gelegd om vanuit hun Europese positie en hun confrontatie met een torenhoge milieudruk, tijdig op de kar van een meer geïntegreerde aanpak van het waterbeheer te springen. Het waren immers ook de jaren waarin milieu internationaal sterk op de voorgrond trad, niet in het minst onder invloed van de Rio-conferentie in 1992. Milieu en economie, maar ook biodiversiteit en milieuregelgeving, waren 'hot items'. Bedrijven werden geresponsabiliseerd, het Mestactieplan haalde grote koppen en de burger werd steeds beter geïnformeerd. Milieukennis geraakte op de politieke agenda en werd intenser verweven met ambtelijke besluitvormingsprocessen en beheermaatregelen.

Water kwam toen vooral negatief in beeld. Zo waren klimaatverandering en de gevolgen ervan op de neerslag, de waterafvoer en het rendement van de waterzuivering het voorwerp van een jarenlange welles-nietes-discussie. Om diverse redenen geraakte ook de sanering van de oppervlaktewateren achterop. In 1990 werd het waterzuiveringsbeleid nieuw leven ingeblazen met de oprichting van de Vlaamse Milieumaatschappij en de nv AQUAFIN. Reeds eerder waren de eerste bekkencमितés opgericht. Het werken vanuit een bekkengerichte aanpak was dus in Vlaanderen al ingeburgerd, lang voor de kaderrichtlijn Water dit in 2000 op Europees niveau zou introduceren. Watersysteemkennis was op zich nog geen begrip, maar was wel al aan de orde.

De leerstoel vulde bij aanvang een grote kennisleemte op. Er waren niet veel onderwijsinstellingen of studierichtingen met een aangepast studieprogramma waarin het water als systeem centraal stond. Door de bij uitstek complexe materie milieu, en in het bijzonder water, was er vanuit de bestuurlijke en professionele wereld een grote behoefte aan kennis van het watersysteem. Het mag tekenend zijn voor de dynamiek van de instelling dat het programma van de leerstoel ook opgenomen is in het lessenpakket van reguliere academische opleidingen aan de Universiteit Antwerpen. Naar analogie van de opleiding watersysteemkennis werd aan dezelfde instelling later ook de leerstoel Milieubeleid opgericht.

Beide leerstoelen werden ingesteld door de Vlaamse Milieumaatschappij en staan onder de deskundige organisatie van het Instituut voor Milieukunde.

De historiek van de leerstoel valt grosso modo samen met de opkomst en de popularisering van het internet. Paradoxaal genoeg leidt het internet niet tot minder opleidingsbehoeften zoals aanvankelijk wel eens werd gevreesd. Integendeel, de ongelimiteerde toegang tot zeer diverse vormen van milieu-informatie doet steeds meer de vraag rijzen naar een 'gestructureerd overzicht' van de bestaande milieukennis. Veelheid aan informatie leidt niet steeds tot een diepgaand inzicht. Dit terwijl de huidige informaticatechnische toepassingen wel de versnelde uitwisseling van data en informatie en dus efficiënter – maar ook complexer – beleid mogelijk maken. Een voorbeeld: het decreet Integraal Waterbeleid dat, naast de uitvoering van de Europese kaderrichtlijn Water, het gewestelijke waterbeleid regelt, voorziet in de toepassing van watertoetsen. Als beleidsinstrument ten behoeve van de vergunningverlening zijn watertoetsen de schakel tussen het waterbeleid en het ruimtelijk beleid. Wie zich op dit terrein begeeft, ervaart de kennisbehoeften om watertoetsen als een volwaardig instrument in het waterbeleid en -beheer te hanteren.

Ook met de toenemende professionalisering neemt de vraag naar op-maat-gemaakte kennisoverdracht toe. Na tien jaar is een gepaste formule gevonden om binnen de leerstoel 'theorie en praktijk' of 'kennis en ervaring' optimaal op elkaar af te stemmen. Hierbij werd enerzijds een beroep gedaan op tal van experts – in hoofdzaak Vlaamse – bij het lesgeven en de plaatsbezoeken. Anderzijds werd ook een stap gezet naar meer gerichte opleidingen door met behulp van discussienamiddagen, avondlezingen en excursies specifieke onderwerpen uit te diepen of bepaalde doelgroepen aan te spreken. De internationalisering van het milieubeleid indachtig, richt de leerstoel zich nu ook op de mondiale aspecten van water en op buitenlandse voorbeelden. Meer dan eens ontloopt een ontmoeting zich tot een informele beleidsevaluatie waarin academici en studenten, ambtenaren en bestuurders met elkaar van gedachten wisselen. Hierbij wordt het duidelijk dat met mondiaal milieubeleid nieuwe kennisleemten opduiken: hoe de grensoverschrijdende waterproblemen aanpakken? Wat te doen tegen de migratie van soorten en het verlies van biodiversiteit? Hoe water duurzaam beheren?

In wat volgt vindt u de referaten van de academische zitting van 25 november 2005. Er wordt achterom gekeken en vooruit geblikt. Beschouw dit vooral als een momentopname van waar het integraal

waterbeheer vandaag in Vlaanderen staat en misschien ook wel 'voor wat' het staat. Ook al lijkt de vlag 'integraal waterbeheer' niet zo snel te wijzigen, de lading verandert snel. Bij deze gelegenheid hebben enkele prominente sprekers toegezegd hun standpunt op het integraal waterbeheer en -beleid uiteen te zetten. Hun relaas wordt doorspekt met enkele getuigenissen van cursisten, als opstapje naar kennisintegratie.

In het voorjaar 2001, mijn eerste jaar bij de VMM, het 6de jaar van de leerstoel, volgde ik de lessenreeks in Wilrijk. Een soort eerste leerjaar, maar dan over waterbeheer. Voorheen betekende 'integraal' voor mij, theoretisch fysicus van opleiding, iets anders. Nu werd verduidelijkt wat dat kon betekenen in de 'wondere wereld van het water'. Lessen, een terreinbezoek, maar ook het integrale werkveld dat aan properder water werkt in Vlaanderen werd duidelijker. Kortom, het 'lezen en rekenen' over integraal waterbeheer had ik onder de knie. Zelf proberen bij te dragen aan properder water kon beginnen...

*Kor Van Hoof, Vlaamse Milieumaatschappij,
verantwoordelijke Diffuse Verontreiniging*

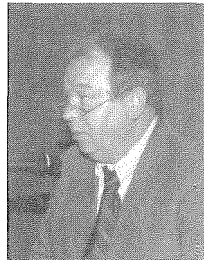
Biebrza – Het moerasgebied van de Biebrza, een deelbekken van de Narew in Polen, heeft weinig tot geen menselijke invloeden gekend. Dit ecologisch waardevol gebied vormt een belangrijke bron voor kennis over referentiesituaties voor laaglandriviersystemen. Door de

landbouwsubsidies waarvan Polen door zijn toetreding tot de Europese Unie gebruik kan maken zal zich zeker een verschuiving van extensieve naar meer intensieve landbouw voordoen. Gecombineerd onderzoek in Vlaanderen en Polen draagt bij tot het beoordelen van de impact ervan, zodat de kennis voor het nemen van beschermingsmaatregelen verhoogd wordt. (Foto: Patrick Meire)

Academische zitting 10 jaar Leerstoel Integraal Waterbeheer

**Prof. Dr. Dirk Van Dyck,
Universiteit Antwerpen,
vice-rector Onderzoek**

Om terug te gaan naar het ontstaan van de leerstoel moeten we even stilstaan bij de tweede staats hervorming (1980). Deze had een regionalisering van het milieubeleid tot gevolg die tot een verhoogde dynamiek ervan leidde. Op dat moment waren al verschillende stappen gezet om een integraal waterbeheer in Vlaanderen te realiseren. De uitvoerders en bezielers van het integraal waterbeheer waren deskundigen met verschillende opleidingsspecialisaties die in verschillende bevoegdheidsterreinen werkten. Al spoedig bleek dat om doelmatig samen te werken en tot oplossingen te kunnen komen, er nood was aan een gemeenschappelijke basis van watersysteemkennis. Het is in deze periode – 1993, 1994 – dat bij de Vlaamse Milieumaatschappij het idee ontstaat voor het geven van een cursus die moet leiden tot een brede visie op het watergebeuren bij de ambtenaren.

Door de naambekendheid met betrekking tot het onderzoek op het gebied van integraal waterbeheer door de onderzoeksgroep van professor Rudi Verheyen enerzijds en met betrekking tot de opleidingsexpertise met doelgroepgerichte programma's van het Instituut voor Milieukunde anderzijds was de Universiteit Antwerpen hiervoor de vanzelfsprekende partner. Deze cursus was een succes en het herhalen en het openstellen ervan voor een ruimer publiek onder de vorm van een leerstoel voor Integraal Waterbeheer was een vanzelfsprekend gevolg. Met de steun van de Vlaamse Milieumaatschappij werd in 1995 de leerstoel Integraal Waterbeheer opgericht. Sindsdien hebben elk jaar een beperkt aantal professionelen de mogelijkheid om een lessenreeks te volgen en een getuigschrift te halen, kiezen een groot deel studenten van de master milieuwetenschap integraal waterbeheer als keuzevak en kunnen specifieke doelgroepen een opleiding 'op maat' aanvragen. De leerstoel Integraal Waterbeheer leidde zo in 10 jaar tijd 618 'integrale waterbeheerders' op.

Om in te spelen op de groeiende behoefte aan bijscholing en vorming van professionelen uit het waterbeheer, het waterbeleid en de watersec-

tor werd vijf jaar geleden gestart met het organiseren van permanente vormingsactiviteiten onder de vorm van discussienamiddagen, lezingen en excursies.

De leerstoel Integraal Waterbeheer past uitstekend binnen de beleidsvisie van de Universiteit Antwerpen omdat ze de drie pijlers onderzoek, onderwijs en wetenschappelijke dienstverlening aan de maatschappij combineert en de interactie versterkt. Door het bereiken van een publiek van zowel professionelen als studenten past de leerstoel Integraal Waterbeheer zowel binnen de onderwijsopdracht van de universiteit voor de opleiding van studenten als binnen de filosofie van 'levenslang leren' en 'capaciteitsopbouw voor volwassenen'. In de leerstoel Integraal Waterbeheer worden competenties bijgebracht die ze in de huidige of toekomstige werksfeer kunnen aanwenden. Het onderwijs steunt op de jarenlange opgebouwde onderzoeksexpertise. Het succes van de verwevenheid tussen onderwijs en onderzoek vertaalde zich in de opdracht voor de wetenschappelijke ondersteuning voor de waterbeleidsvisie voor Vlaanderen.

De kwaliteit van zowel het onderwijs, het onderzoek als de wetenschappelijke dienstverlening van de leerstoel Integraal Waterbeheer is het resultaat van de combinatie en integratie van het onderzoek dat aan de Universiteit Antwerpen plaatsvindt met de inbreng van externe deskundigen van andere universiteiten en van verschillende overheden en organisaties.

De expertise en de 'know how' van de leerstoel Integraal Waterbeheer werden ondertussen ter beschikking gesteld van verschillende wetenschappelijke projecten, onderwijsprojecten en maatschappelijk dienstverlenende activiteiten. Op deze manier worden naast de studenten milieuwetenschap, de cursisten uit overheden, de wetenschappelijke wereld, bedrijven en organisaties ook andere wetenschappelijke en maatschappelijke actoren bereikt en vertrouwd gemaakt met aspecten van integraal waterbeheer. Daardoor neemt de valorisatie van de opgebouwde expertise van de leerstoel Integraal Waterbeheer toe, wordt het multiplicatoreffect vergroot en de netwerking versterkt.

Vanuit de leerstoel Integraal Waterbeheer wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan het initiëren en het verder opvolgen van projectinitiatieven met betrekking tot onderwijs en vorming, onderzoek en netwerking voor integraal waterbeheer. Omgekeerd zijn die projecten een belangrijke inspiratie- en documentatiebron voor de lessenreeksen

Integraal Waterbeheer en voor de activiteiten van permanente vorming die in het kader van de leerstoel worden georganiseerd.

De leerstoel Integraal Waterbeheer heeft zich ontwikkeld tot een actief kennis- en expertisecentrum en heeft de stap gezet om mee te gaan in de verdere internationalisering van het Instituut voor Milieukunde en het valoriseren en integreren van onderzoek voor gerichte onderwijsprogramma's. Er wordt in toenemende mate een beroep gedaan op de expertise, die in tal van projecten ook tot ver buiten de landsgrenzen wordt uitgedragen en gevaloriseerd. Omdat dit succes en de continue groei en ontwikkeling van nieuwe initiatieven mogelijkheden biedt om de benadering en aanpak van integraal waterbeheer in Vlaanderen verder uit te dragen, heeft de Vlaamse Milieumaatschappij haar financiële steun verlengd. We hopen ook dat die in de toekomst verhoogd kan worden.

De ontwikkeling van de leerstoel Integraal Waterbeheer tot een actief kennis- en expertisecentrum wordt door de Universiteit Antwerpen bijzonder gewaardeerd. De universiteit wil dit 10-jarig bestaan van de leerstoel Integraal Waterbeheer dan ook aangrijpen om de uitbouw van een kenniscentrum 'Water' binnen het Instituut voor Milieukunde te ondersteunen. Het wordt een multidisciplinair centrum waar technologische, juridische, ecologische, sociologische, economische en nautische aspecten van onderzoek, dienstverlening en onderwijs gecombineerd en geïntegreerd worden. Het concept Integraal Waterbeheer is immers in voortdurende evolutie; het betreft een complexe materie waarbij verschillende onderzoeks- en beleidsdomeinen een belangrijke rol spelen. De ervaring van het Instituut voor Milieukunde om de interactie tussen onderzoeksgroepen en de integratie van de kennis ervan te faciliteren zal zeker bijdragen tot het succes ervan.

Er wordt al lang en op verschillende vlakken geïnvesteerd in waterbeheer, maar wereldwijd blijven waterproblemen bestaan of nemen ze zelfs toe: waterschaarste, vervuiling, ecosysteemverlies, niet-duurzame exploitatie, wateroverlast, global change. Rechtstreekse gevolgen zijn het toenemende aantal ziekten ten gevolge van problemen met de waterkwaliteit of de waterbevoorrading en het toenemend aantal conflicten met betrekking tot water. De stijging van het waterverbruik overstijgt aanzienlijk deze van de bevolkingsgroei. De bevolkingstoename, de toenemende menselijke druk op de watersystemen en global change zullen de problemen nog versterken.

Uit een overzicht van de gevolgen van climate change, gepubliceerd in

Nature van 27 november 2005, wordt nog maar eens duidelijk dat de problemen waarmee de mens via de veranderingen in watersystemen geconfronteerd zal worden, zullen toenemen. In het noorden van Europa zal een meer mediterraan klimaat heersen en het zuiden zal frequenter met droogtes geconfronteerd worden. Vooral voor de landbouw zal dit in heel Europa catastrofale gevolgen hebben. Het gebruik van lucht-coeling zal toenemen zodat alle landen nog meer moeilijkheden zullen hebben om de Kyotonormen te halen. Door een switch van neerslag van sneeuw naar regen zullen de waterreservoirs onder de vorm van ijs verdwijnen, met zware gevolgen voor industrie, landbouw en natuur. Het El Niño-fenomeen zal toenemen, met directe gevolgen voor het visbestand en de neerslag en een toename van tropische stormen. De moesons zullen in hevigheid toenemen en nog meer overstromingslachtoffers maken, terwijl andere streken meer verdrogen. Enerzijds zal de globale neerslag toenemen met een stijging van watergebonden ziekten zoals malaria, anderzijds zullen door de temperatuurverhoging woestijngebieden uitbreiden en de problematiek van de voedselvoorziening verhogen. Heel specifieke ecosystemen zoals de polaire gebieden en de koraalriffen zullen drastisch afnemen in oppervlakte.

De uitdagingen waar we voorstaan zijn:

- het voorzien van voldoende drinkbaar water voor iedereen;
- de bescherming tegen overstromingen;
- het voorzien van voldoende water voor ecosystemen, zodat goods en services voor de mens gevrijwaard kunnen blijven;
- het verbeteren en het behouden van voldoende waterkwaliteit.

Om deze uitdagingen aan te gaan is het essentieel dat de kennis van de complexe werking van watersystemen en de interacties tussen werking en gebruik ervan uitgediept wordt. Door het lanceren van het International Hydrology Program (IHP) heeft UNESCO al een belangrijke stap gezet in de internationale coördinatie van het onderzoek. Oorspronkelijk lag de focus op hydrologie, maar die werd onlangs uitgebreid met het onderzoek naar de rol van ecosystemen in het leveren van waterdiensten voor de mens. Het International Geosphere-Biosphere Programme (IGBP) heeft een groots project gelanceerd om de verschillende onderzoeksdomeinen met betrekking tot land en water te integreren. In het zesde kaderprogramma van de Europese Commissie is onderzoek naar watersystemen een prioriteit. Ook bij de federale onderzoeksprogramma's is er groeiende belangstelling voor watersysteemthema's. Een versterking van die initiatieven dringt zich op om 'water'problemen aan te pakken. Essentieel daarbij is dat zowel de sociale, als de economi-

sche, als de juridische, als de natuurwetenschappelijke onderzoeksdomeinen betrokken worden. Verschillende onderzoeksgroepen van de Universiteit Antwerpen en de andere Vlaamse Universiteiten zijn in aspecten van elk van deze domeinen actief. Het ontwikkelen van een consistent kader waarbinnen deze verschillende luiken kunnen samenwerken is een uitdaging voor het onderzoek. Het initiatief van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid om een congres watersysteemkennis te organiseren is een belangrijke stap in die richting. De Universiteit Antwerpen is verheugd dat ze de opdracht krijgt dit congres mee uit te werken. Met het ondersteunen van deze ontwikkelingen wil de Universiteit Antwerpen haar verantwoordelijkheid opnemen in één van de allergrootste uitdagingen van deze eeuw: 'Hoe kunnen we onze watervoorraden op een optimale manier beheren binnen de context van global change en de toenemende behoefte?'. Meer en meer wordt het duidelijk dat water een zeer beperkende factor zal spelen in de verdere ontwikkeling.

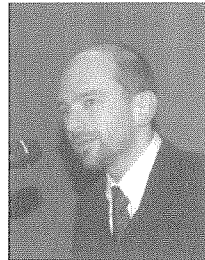
Door mijn beroepswerkzaamheden en mijn interesse voor hydrologie heb ik reeds vele facetten van 'water' leren kennen. Deze cursus heeft mij dus niet veel extra kennis in de hydrologie opgeleverd, maar vooral een beter inzicht in de mondiale context van het fenomeen 'water' (de wereldproblematiek – 'virtueel water' – ...) en een beter inzicht in de verschillende ecologische en socio-economische processen. Tevens waren de discussies met de lesgevers en medestudenten zeer leerzaam.

Deze cursus is ten eerste aanbevolen aan mensen die beroepshalve of vanuit hun overtuiging bezig zijn met de waterproblematiek (en de milieuproblematiek), omdat deze cursus op basis van wetenschappelijke gegevens afrekenet met bepaalde dogma's en heilige huisjes die in de milieusector overvloedig aanwezig zijn.

Filip Debrabandere, Vlaamse Landmaatschappij

Een juridisch kader: het decreet Integraal Waterbeleid

Jan Winters,
kabinet van de Vlaamse Minister van
Openbare Werken, Energie, Leefmilieu en Natuur

Dames en heren,

Allereerst wil ik de leerstoel Integraal Waterbeheer van harte feliciteren met zijn tienjarig bestaan. De leerstoel is al menigmaal een interessant forum gebleken voor overleg en discussie over de inhoud, de concepten, de uitwerking en de praktische toepasbaarheid van het integraal waterbeheer. Op deze lustrumviering mag een toelichting over het juridisch en beleidsmatig kader van het waterbeleid zeker niet ontbreken.

Met het decreet Integraal Waterbeleid (decreet IWB), dat sinds 24 november 2003 van kracht is, zijn de bakens uitgezet voor het toekomstig waterbeleid in Vlaanderen. Het decreet is de vertaling van de Europese kaderrichtlijn Water en tekent een waterbeleid uit met aandacht voor alle facetten van het watersysteem en met raakvlakken met andere beleidsdomeinen. Het decreet gaat verder dan de kaderrichtlijn: de Europese kaderrichtlijn Water legt voornamelijk milieudoelstellingen op, terwijl het decreet resoluut kiest voor een integrale benadering van de waterproblematiek op het niveau van de stroomgebieden, bekkens en deelbekkens. Het voorziet in de oprichting van overlegstructuren op de verschillende niveaus met een bijhorende planning. Daarnaast roept het decreet IWB een aantal instrumenten in het leven, waaronder de watertoets.

Bij de opmaak van het decreet is ervoor gekozen om het organisatorische en instrumentele luik via uitvoeringsbesluiten concreter vorm te geven. Het komt er op aan dit kader verder in te vullen en de brug te slaan naar de uitvoering ervan.

Een belangrijke stap was de definitieve goedkeuring van een eerste uitvoeringsbesluit bij het decreet Integraal Waterbeleid door de Vlaamse Regering op 9 september 2005. Dit besluit zorgt voor de geografische afbakening van de stroomgebieden, bekkens en deelbekkens en voorziet de nodige bepalingen voor de formele oprichting van de organisatiestructuren op de verschillende niveaus.

Concreet gaat het om de formele oprichting van:

- de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW) op Vlaams niveau: in het uitvoeringsbesluit worden de taken en de samenstelling van de CIW nader omschreven. De CIW wordt voorgezeten door de leidend ambtenaar van de Vlaamse Milieumaatschappij. Binnen de CIW zijn onder meer de belangrijkste waterbeheerders en bestuursniveaus verenigd;
- de bekkenbesturen, de bekkensecretariaten en bekkenraden op bekkenniveau: het bekkenbestuur vormt het politieke niveau van het bekken; het bekkensecretariaat is de ambtelijke pijler die zorgt voor de dagelijkse werking van het bekken; in de bekkenraad zijn de maatschappelijke belangengroepen die betrokken zijn bij het integraal waterbeleid vertegenwoordigd;
- de waterschappen op deelbekkenniveau: gemeenten, provincies, polders en wateringen en het Vlaamse Gewest werken samen in lokaal verband.

Deze overlegstructuren moeten de hoekstenen van het vernieuwde Vlaamse waterbeleid vormen. Met de goedkeuring van dit eerste uitvoeringsbesluit werd voorzien in de bijkomende aanwerving van 16 personeelsleden en werd extra 250.000 euro aan werkingsmiddelen uitgetrokken om de bekkenwerking structureel te ondersteunen. Dit is een niet onbelangrijke inspanning in tijden waarin extra personeelsleden niet vanzelfsprekend zijn.

Ook de eerste waterbeleidsnota die op 8 april 2005 werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering in uitvoering van het decreet integraal waterbeleid, vormt een belangrijke pijler om het integraal waterbeleid te voeren in Vlaanderen. De waterbeleidsnota zelf is geen plan, maar een politiek beleidsdocument waarmee de Vlaamse Regering haar visie op het waterbeleid in Vlaanderen verwoordt. Het waterbeleid blijft hierdoor niet beperkt tot de bevoegdheid van de minister van Leefmilieu, maar groeit uit tot de verantwoordelijkheid van de voltallige regering. De visie houdt rekening met onderwerpen die volgens het decreet Integraal Waterbeleid zeker aan bod moeten komen: waterkwaliteit, duurzaam watergebruik, beheersing van de wateroverlast, beheersing van de sedimenttoevoer naar de waterlopen en herstel van de ecosystemen in en rond het water en de waterrijke gebieden.

De waterbeleidsnota streeft naar duurzame ontwikkeling. Dit impliceert enerzijds een zoeken naar een evenwicht tussen de ecologische, economische en sociale aspecten van de watersystemen, en anderzijds

een streven naar een evenwicht in de behoeftebevrediging van de huidige generaties tegenover die van de toekomstige generaties. De waterbeleidsnota bevat vijf krachtlijnen om deze doelstelling te realiseren. De waterbeleidsnota is zoals gezegd geen plan, maar dient mee als uitgangspunt bij het opmaken van de waterbeheerplannen. Ze schept de randvoorwaarden voor het Vlaamse deel van de internationale stroomgebiedbeheerplannen en ze geeft richting aan de opmaak van de bekken- en deelbekkenbeheerplannen.

In zijn beleidsbrief *Leefmilieu en Natuur 2006* geeft minister Peeters voor elk van de 5 krachtlijnen van de waterbeleidsnota aan wat de belangrijkste stappen zijn voor 2006. Laat mij toe om ze samen met u te overlopen:

1. In de eerste krachtlijn 'wateroverlast en watertekort in samenhang aanpakken' staat het concept 'vasthouden – bergen – afvoeren' centraal. Dat betekent dat we het water niet meer zo snel mogelijk afvoeren, maar proberen het vast te houden. Daarmee voorkomen we problemen in lager gelegen gebieden en gaan we verdroging tegen. Is vasthouden niet meer mogelijk, dan gaan we bergen in gebieden die daarvoor zijn uitgekozen. Pas als het niet anders kan, voeren we het water af. Er wordt daarbij rekening gehouden met de verschillende functies van het valleigebied en het ecologisch herstel van watersystemen. Dit ecologisch herstel omvat o.a. hermeandering, structuurherstel van de waterloop en de sanering van vismigratieknelpunten.

Wateroverlast kan nooit volledig uitgesloten worden. Daarom zal tegen eind 2006 voor alle bekkens een waarschuwings- en voorspellingssysteem operationeel zijn. De informatie die het waarschuwingssysteem genereert, zal toegankelijk zijn voor de hulpdiensten en het brede publiek o.a. via een op maat gemaakte website. Er dient gezorgd te worden voor een afstemming tussen het waarschuwingssysteem dat zich concentreert op de onbevaarbare waterlopen en het waarschuwingssysteem van de waterwegbeheerders dat hierop aansluit.

Mathematische modellen worden meer en meer een daadwerkelijk middel voor een hedendaags waterbeleid. De modellen zullen ingezet worden voor het berekenen van de impact van menselijke ingrepen en wijzigingen van het natuurlijk systeem zoals klimaatwijzigingen.

2. Een tweede krachtlijn gaat in op de rol die water speelt voor de mens, dit zowel in de economie als in de samenleving. Het is de bedoeling dat deze rol van water voor de mens verder wordt versterkt. Essentieel

hierbij is de ontwikkeling van de scheepvaart als een milieuvriendelijk alternatief voor het transport langs de weg. De verzelfstandiging van de vennootschappen Waterwegen en Zeekanaal en De Scheepvaart laat hen toe om op dit vlak de gepaste initiatieven te nemen. Een ander element hierbij is het garanderen van een duurzame watervoorziening. In de loop van 2006 wordt de opmaak van een strategisch plan watervoorziening en watergebruik binnen de CIW gefinaliseerd en aan de minister voorgelegd. Dit plan zal aangeven hoe de watervoorziening in Vlaanderen verzekerd kan worden in het licht van de beschikbare voorraden en het verwachte vraagpatroon.

3. Er staan ook heel wat projecten in de steiger die bijdragen tot een verdere verbetering van de waterkwaliteit. Het streven naar een goede toestand tegen 2015 in uitvoering van de kaderrichtlijn Water staat hierbij voorop. Tegen eind 2006 moeten de monitoringprogramma's in uitvoering van deze richtlijn operationeel zijn. Voor de verdere verbetering van de waterkwaliteit zal bijzondere aandacht gaan naar de waterzuivering.

Tegen begin 2006 dient de zoneringsmethodiek verankerd te zijn in wetgeving. Op basis van de zoneringsplannen kunnen de gemeenten binnen de hun toegekende vrijheidsgraden een keuze maken tussen aansluiting op het kerngebied, aanleg van KWZI's en individuele zuivering. Voor de verdere sanering van het bedrijfsafvalwater werd recent een nieuwe Vlaamse omzendbrief afvalwater alsook het uitvoeringsbesluit inzake het afsluiten van contracten voor bedrijfsafvalwater met de nv Aquafin goedgekeurd. Het verder optimaliseren van de werking van de nv Aquafin en het verder stimuleren van de rioleringsinvesteringen van de gemeenten zijn andere belangrijke projecten.

Met betrekking tot milieugevaarlijke stoffen heeft minister Peeters eind oktober een geactualiseerd reductieprogramma goedgekeurd.

Met betrekking tot de waterbodempromblematiek worden momenteel volop besprekingen gevoerd voor de actualisatie van een ontwerp van uitvoeringsplan bagger- en ruimingsspecie geactualiseerd. We worstelen hier met een probleem dat zich al jaren opstapelt in de waterlopen en dat dus ook morgen niet kan opgelost zijn. Maar het wordt dringend tijd dat de discussies over het waterprobleem uitmonden in concrete acties.

4. Een vierde krachtlijn houdt het duurzaam en efficiënt gebruik van water in. Dat onze grondwatervoorraden onder enorme druk staan, staat

buiten kijf. Een duurzaam voorradenbeleid vraagt in eerste instantie een grondige kennis van de grondwatersystemen en het gebruik ervan. In 2006 wordt een grondwatersymposium georganiseerd dat een stand van zaken geeft van de huidige kennis en toont hoe het grondwaterbeleid verder zal evolueren. Hierbij zal onder meer de problematiek van de sokkel en het Landenaan aan bod komen. En met plezier kan ik u het nieuws melden dat de minister de overeenkomst voor de organisatie van een congres watersysteemkennis eerstdaags zal ondertekenen. De leerstoel IWB levert het congressecretariaat, bestaande uit een wetenschappelijk en een secretariaatsmedewerker. Het congressecretariaat zorgt voor de inhoudelijke en logistieke voorbereiding van negen wetenschappelijke studiedagen over watersysteemkennis en voor een tweedaags afsluitend congres in 2007. De ondertekening van deze overeenkomst door de minister geeft de leerstoel de komende jaren de wind in de zeilen. Ik wens de leerstoel en de CIW dan ook veel succes met deze taak.

5. De laatste krachtlijn van de waterbeleidsnota streeft naar een meer geïntegreerd waterbeleid met de formele oprichting van de overlegstructuren voor het integraal waterbeleid. Zoals reeds aangegeven kan door de goedkeuring van het eerste uitvoeringsbesluit overgegaan worden tot de formele oprichting van de overlegstructuren. Het officieel opstarten van de overlegstructuren op de verschillende niveaus wordt volop voorbereid binnen de CIW en de provincies. Een wettelijk statuut voor de overlegstructuren is een belangrijke en essentiële stap om verder uitvoering te kunnen geven aan het decreet Integraal Waterbeleid, onder meer voor de formele goedkeuring van de bekken- en deelbekkenbeheerplannen.

Aan deze plannen hecht minister Peeters veel belang. In de eerste plaats omdat ze een gefundeerde en gedragen visie op het waterbeheer in het bekken zullen geven. Maar vooral omdat de noodzakelijke acties, maatregelen, middelen en termijnen om de doelstellingen van het integraal waterbeleid te bereiken, hierbij tot uiting zullen komen. Maar zover zijn wij nog niet. Vooraleer de bekkenbeheerplannen en deelbekkenbeheerplannen definitief worden vastgesteld, doorlopen ze een ganse procedure van advies en consultatie. Hierin neemt het openbaar onderzoek een belangrijke plaats in.

Bij het streven naar een meer geïntegreerd waterbeleid is de watertoets ongetwijfeld een heel belangrijk instrument van het decreet Integraal Waterbeleid. De watertoets moet er voor zorgen dat overheden die over

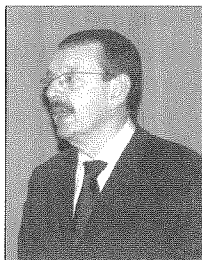
vergunningen, plannen en programma's beslissen, bij de goedkeuring ervan rekening houden met hun mogelijk schadelijk effect op het watersysteem. De minister is er zich van bewust dat er dringend nood is aan een uitvoeringsbesluit dat meer klaarheid brengt over de toepassing van de watertoets en de adviesverlening. Het is dan ook zijn ambitie om nog voor het einde van het jaar het uitvoeringsbesluit voor de watertoets, dat voorbereid werd binnen de CIW, voor te leggen aan de Vlaamse Regering. Hierbij wordt werk gemaakt van een gebruiksvriendelijk instrument om de watertoets toe te passen en van een geoloket waarop de verschillende watertoetskaarten geraadpleegd kunnen worden.

Tot slot wil ik beklemtonen dat de minister nog een aantal verdere stappen wenst te nemen om de regelgeving met betrekking tot water eenvoudiger en transparanter te maken. Dit zal een slagvaardiger waterbeleid mogelijk maken. Binnen de CIW wordt daartoe de haalbaarheid en de relevantie van een vervolgdecreet op het decreet Integraal Waterbeleid onderzocht. Dit vervolgdecreet zou de verschillende Vlaamse watergerelateerde decreten bundelen en de huidige waterwetgeving integreren.

Al deze initiatieven moeten bijdragen tot een stevige juridische basis voor de verdere uitbouw van het waterbeleid in Vlaanderen. Ik dank u voor uw aandacht.

De evolutie van de overlegstructuren van het integraal waterbeleid in Vlaanderen

**Frank Van Sevenscoten,
Vlaamse Milieumaatschappij,
administrateur-generaal**

Zoals de heer Jan Winters al heeft aangehaald, kunnen met de definitieve goedkeuring van het eerste uitvoeringsbesluit bij het decreet Integraal Waterbeleid op 9 september 2005 de overlegstructuren voor het integraal waterbeleid formeel opgericht worden.

Aan de juridische verankering van de overlegstructuren voor het integraal waterbeleid is een lange en moeilijke weg voorafgegaan, die onlosmakelijk verbonden was met de lange weg die het decreet Integraal Waterbeleid heeft afgelegd. Vanuit de VMM heb ik de besprekingen hierover steeds van nabij opgevolgd. Als voorzitter van de CIW werd mij gevraagd om vandaag terug te kijken op de evolutie van de overlegstructuren van het integraal waterbeleid.

Al begin de jaren negentig werd het duidelijk dat er nood was aan een integrale aanpak van het waterbeleid in Vlaanderen. De bevoegdheden in verband met het waterbeleid en -beheer waren immers sterk versnipperd over verschillende Vlaamse administraties en instellingen en over verschillende bestuursniveaus. Ondanks het ontbreken van een wettelijk kader werden een aantal verdienstelijke pogingen ondernomen om het integraal waterbeleid in Vlaanderen effectief vorm te geven en meer bepaald om het overleg in dit kader te stroomlijnen.

Begin de jaren negentig werden de eerste bekkenoverlegstructuren, de zogenaamde bekkencomités, opgericht op initiatief van de afdeling Water van AMINAL. In 1990 werd bij wijze van proef het bekkencomité van de Demer in het leven geroepen. Tussen 1991 en 1993 volgden de bekkens van de IJzer, de Dender, de Bovenschelde en de Nete.

De eerste bekkencomités waren samengesteld uit:

- een plenaire vergadering, waarin naast afgevaardigden van de verschillende overheden die betrokken waren bij het waterbeleid en -beheer, ook belangengroepen en deskundigen zetelden;

- een aantal thematische werkgroepen, onder meer voor waterkwaliteit, waterkwantiteit en ecologie;
- een stuurgroep, bestaande uit de voorzitters van de verschillende werkgroepen en de leiding van het bekkencomité.

De werking van de bekkencomités spitste zich in deze periode voornamelijk toe op het verbeteren van de waterkwaliteit en het uitvoeren van waterbeheersingswerken op de onbevaarbare waterlopen. Aan het grondwater en de integratie met andere beleidsdomeinen werd praktisch geen aandacht besteed.

In 1994 ondernam toenmalig minister Norbert De Batselier een eerste poging om tot een decreet Integraal Waterbeheer te komen. In december van dat jaar hechtte de toenmalige Vlaamse Regering voor de eerste keer haar principiële goedkeuring aan een voorontwerp van decreet. Het was de bedoeling om hiermee de bekkencomités een decretale grondslag en een duidelijke taakstelling te geven. Het kwam echter niet tot een definitieve goedkeuring.

In zijn beleidsbrief *Leefmilieu 1995* ijverde minister Theo Kelchtermans voor de oprichting van een forum waarbinnen alle kwantiteits- en kwaliteitsbeheerders, zowel van het oppervlakte- als van het grondwater, elkaar regelmatig zouden ontmoeten. In navolging hiervan werd in mei 1996 het Vlaams Integraal Wateroverleg Comité – het VIWC – opgericht. Daarnaast gaf minister Kelchtermans de opdracht om in de bekken die nog geen bekkencomité hadden er een op te starten.

Het VIWC, onder leiding van de secretaris-generaal van het departement Leefmilieu en Infrastructuur, kreeg de opdracht het integraal waterbeheer in Vlaanderen beleidsmatig vorm te geven, te begeleiden en de realisatie ervan op te volgen. De belangrijkste doelstelling was alle actoren samen te brengen en informatie uit te wisselen tussen alle betrokkenen. In het VIWC waren zowel de Vlaamse administraties – belast met het kwantitatief en het kwalitatief waterbeheer – als de provincies, de gemeenten, de polders en wateringen en de drinkwatermaatschappijen vertegenwoordigd. Deze samenstelling was dus in grote lijnen een voorafspiegeling van de samenstelling van de CIW.

Tussen 1997 en 1998 werden de bekkencomités van Dijle en Zenne, Benedenschelde, Leie, Maas en Polders en Gentse Kanalen opgestart. In enkele van deze nieuwe bekken kregen ambtenaren van AWZ een coördinerende rol toegewezen. Hiermee nam ook het domein Openbare Werken een belangrijke rol op in de bekkenwerking.

Begin 1998 besliste het VIWC om de samenstelling en de structuur van de bekkenwerking drastisch te wijzigen, zodat de bekkencomités beter zouden functioneren. De thematische werkgroepen die in een aantal bekkens actief waren, werden afgeschaft. Het naast elkaar werken leidde namelijk niet tot een inhoudelijke integratie. Bovendien mondde de gemengde samenstelling van de werkgroepen met bestuurders, ambtenaren en belangengroepen in een aantal gevallen uit in conflicten.

In elk bekken kwam er:

- een bekkencomité, bestaande uit bestuurlijke mandatarissen en voorgezeten door een ambtenaar van de provincie. Het bekkencomité kreeg voornamelijk een beslissingsnemende functie;
- een ambtenarenwerkgroep, bestaande uit de institutionele vertegenwoordigers van de waterbeheerders en voorgezeten door een bekkencoördinator. De ambtenarenwerkgroep stond in voor de planvorming;
- een forum voor maatschappelijke toetsing, waarin maatschappelijke vertegenwoordigers van sectoren, doelgroepen en belangengroepen zetelden met een adviserende functie.

In datzelfde jaar werd het bekken 'Polders en Gentse Kanalen' opgesplitst, zodat er in Vlaanderen sinds 1998 elf bekkens operationeel zijn.

Maar daarmee bestond nog steeds geen juridische basis voor het integraal waterbeleid. In 1999 legde minister Theo Kelchtermans een tweede voorontwerp van decreet voor. Dit voorontwerp voorzag in een wettelijk statuut en takenpakket voor het VIWC en voor de bekkencomités. Het VIWC zou instaan voor het opstellen van het Waterbeleidsplan Vlaanderen en het organiseren van het overleg inzake integraal waterbeheer op het Vlaamse niveau. De bekkencomités zouden verantwoordelijk worden voor het uitwerken van een gebiedsgericht beleid en beheer op bekkenniveau.

Het VIWC probeerde inmiddels op een informele basis de kennis en inzichten met betrekking tot integraal waterbeleid te bundelen en het beleid te sturen. Dit resulteerde in 1998 onder meer in het rapport *'Integraal waterbeheer in Vlaanderen: concept, methodologie en structuren'* en in 1999 in een langetermijnvisie integraal waterbeleid. Ook werd, anticiperend op het decreet dat in voorbereiding was, een *ontwerp Waterbeleidsplan 2001-2006* opgemaakt. Dit plan werd evenwel nooit goedgekeurd. Uiteindelijk haalde ook het voorontwerp decreet ingediend door Kelchtermans de eindmeet niet.

In 2000 gaf minister van Leefmilieu Vera Dua in haar beleidsnota aan dat het uitwerken van een decreet Integraal Waterbeleid prioritair was. Er werd een strategisch project integraal waterbeleid in het leven geroepen, waarin zowel juristen als inhoudelijke experts zetelden en sleutelden aan een nieuw decreet Integraal Waterbeleid. Doorslaggevend hierbij was de verplichting om de Europese kaderrichtlijn Water tegen eind 2003 om te zetten in eigen wetgeving.

Op initiatief van minister van Leefmilieu Vera Dua startte de afdeling Water in 2001 in samenwerking met de VMM het project 'Dynamisering bekkenwerking'. Er werd een projectleider aangesteld en er werden planningsverantwoordelijken aangeworven om voor elk van de 11 bekkens een volwaardig bekkenbeheerplan op te maken. In drie prioritaire bekkens (Dender, Nete en IJzer) moest een uitgebreider bekkenteam de bekkenbeheerplannen versneld afwerken, om als voorbeeld te dienen voor de andere bekkens.

Op 9 juli 2003 keurde het Vlaams Parlement het decreet Integraal Waterbeleid goed, waarna de Vlaamse Regering het decreet bekrachtigde op 18 juli 2003. Het decreet Integraal Waterbeleid vormde een belangrijke mijlpaal voor het nieuwe waterbeleid in Vlaanderen. Op basis van het decreet Integraal Waterbeleid en in afwachting van het eerste uitvoeringsbesluit bij het decreet, nam de CIW in maart 2004 in opdracht van de toenmalige minister van Leefmilieu Ludo Sannen, de (ambtelijke) coördinatie van het integraal waterbeleid over van het VIWC.

Algemeen schrijft het decreet Integraal Waterbeleid voor dat de CIW instaat voor de voorbereiding, de planning, de controle en de opvolging van het integraal waterbeleid in het Vlaamse Gewest, dat ze waakt over de uniforme aanpak van de bekkenwerking en dat ze belast is met de uitvoering van de beslissingen van de Vlaamse Regering inzake integraal waterbeleid. De CIW krijgt voor de uitvoering van haar taken ondersteuning van een secretariaat en een permanente projectgroep. In de schoot van de CIW zijn daarnaast verschillende werkgroepen actief rond tal van thema's uit het waterbeheer en -beleid.

De CIW bereidde in 2004 een waterbeleidsnota voor. Ze stelde als bevoegde autoriteit voor de implementatie van de kaderrichtlijn Water de verplichte toestandanalyses tegen eind 2004 op en bereidde de rapportering ervan aan Europa voor. Binnen de CIW zijn richtlijnen en een uitvoeringsbesluit voor de watertoets voorbereid. Er werd een code

van goede praktijk voor bagger- en ruimingsspecie opgesteld. In afwachting van de wettelijke verankering van de verschillende overlegstructuren trof de CIW ook een aantal voorbereidingen om in de bestaande overlegstructuren verder te kunnen werken, maar vooral om snel van start te kunnen gaan met de nieuwe overlegstructuren. Met de goedkeuring van het eerste uitvoeringsbesluit bij het decreet Integraal Waterbeleid op 9 september 2005 is opnieuw een belangrijke stap gezet om de voorziene overlegstructuren officieel op te starten. De voorbereidingen hiervoor zijn volop aan de gang.

Voor de formele oprichting van de CIW dienen de verschillende leden officieel aangeduid te worden. Hiertoe richtte minister Kris Peeters reeds een schrijven aan de betrokken ministers alsook aan de voorzitter van de verenigingen die vertegenwoordigd zijn in de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid.

Binnen de bekkenstructuren is een belangrijke rol weggelegd voor de bekkencoördinator. Binnen de CIW zijn we gestart met de aanduiding van de bekkencoördinatoren. Essentieel hierbij is dat we bekkencoördinatoren kunnen aantrekken met een ruime ervaring, zodat de bekkenstructuren op korte termijn daadwerkelijk operationeel zijn. De bekkensecretariaten zullen opgericht worden na de aanduiding van de bekkencoördinatoren omdat deze de dagelijkse leiding van de bekkensecretariaten op zich dienen te nemen. Na de aanduiding van de bekkencoördinatoren zullen parallel met de verdere uitbouw van de bekkensecretariaten ook de besprekingen gestart worden voor de oprichting van de bekkenbesturen. Hiertoe wordt overlegd met de provinciegouverneurs.

Het decreet Integraal Waterbeleid legt het initiatiefrecht voor de oprichting van waterschappen op deelbekkenniveau bij de provincies. Een waterschap is een samenwerkingsverband zonder rechtspersoonlijkheid gebaseerd op een overeenkomst die de organisatie en de werking ervan regelt. Een waterschap wordt opgericht per deelbekken of voor meerdere deelbekkens die tot eenzelfde bekken behoren. Binnen de werkgroep Bekkenwerking van de CIW werd in nauwe samenwerking met de provincies een ontwerp oprichtingsovereenkomst voorbereid. Deze overeenkomst werd intussen voorgelegd aan de minister.

Het hoeft geen betoog dat het een lang en moeilijk proces is geweest. Maar eindelijk, na 15 jaar, is de eindmeet in zicht. Of beter: na 15 jaar is er een nieuw startpunt om het waterbeleid in Vlaanderen verder op

sporen te zetten. Dé uitdaging voor de komende maanden is ongetwijfeld de nieuwe overlegstructuren oprichten.

De komende jaren zal er veel aandacht gaan naar de opmaak en de goedkeuring van de eerste generatie waterbeheerplannen (deelbekkenbeheerplannen, bekkenbeheerplannen en stroomgebiedbeheerplannen). Zoals bij alle activiteiten in het kader van het integraal waterbeleid is een medewerking en een grote betrokkenheid van alle partners cruciaal. Via het gestructureerd overleg, ook met de maatschappelijke actoren, is het de bedoeling om tot een snellere, efficiëntere en gedragen besluitvorming te komen. Maar dé grootste uitdaging zal zijn om alle acties en maatregelen in de praktijk om te zetten. Want de overlegstructuren moeten niet ophouden bij het overleg, ze moeten ook de uitvoering van concrete projecten vergemakkelijken.

Ik dank u voor uw aandacht.

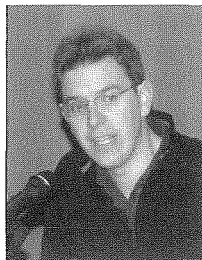
Gent – Nergens is de intensiteit en de verweving van watergebonden functies groter dan in de stad. De kennis van de Gentse binnenwateren leidt tot een beeld van de geschiedenis van de stad vanuit een verrassend perspectief. Gent heeft haar ontstaan aan de samenvloeiing van Schelde en Leie te danken, maar heeft zich economisch ontwikkeld in functie van de toegang naar de zee. In de 19e eeuw leidde de industriële ontwikkeling tot dramatische sociale leefomstandigheden die nog steeds het stadsbeeld helpen bepalen. Het wegvallen van de scheepvaart in het stadscentrum op het einde van de jaren zestig leidt nu tot nieuwe kansen voor het gebruik van de stadswateren. (excursie, 23 maart 2006; foto: Rudy Vannevel)

Stromingen in het integraal waterbeheer

Reflecties op het integraal waterbeheer vanuit de natuur- en milieusector

Wim Van Gils,
Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen VZW,
beleidsmedewerker Water

Hoofdstroom

Integraal waterbeleid is het toepassen van het idee van duurzame ontwikkeling op het watersysteem. Integraal waterbeleid is dan ook niet los te zien van de hoofdstroom van wat men duurzame ontwikkeling noemt. Die hoofdstroom heeft ondertussen veel vertakkingen en is redelijk vervuild geraakt, maar niettemin stroomt hij nog. De tendens naar duurzame ontwikkeling – ook in het waterbeleid – zet zich door. Traag, maar onstuitbaar.

Traag is wel het woord als het over integraal waterbeleid gaat. Het eerste voorontwerp van decreet van de hand van Norbert de Batselier dateert van 1994. Het is echter wachten tot 2003 – twee ministers, een kaderrichtlijn Water en niet in het minst een paar forse overstromingen later – voor het decreet IWB eindelijk goedgekeurd geraakt. Al bijeen heeft het dik tien jaar geduurd voor er een goedgekeurd decreet Integraal Waterbeleid op tafel lag. Als het zo voortgaat, dreigt het nog eens tien jaar te duren voor het decreet Integraal Waterbeleid werkelijk uitgevoerd wordt op het terrein.

Snellere zijstromingen

Toch kan het ook sneller. Het streven naar duurzame ontwikkeling sijpelt links en rechts door in de strategische planning en komt soms in een stroomversnelling. Het meest sprekende voorbeeld is de uitwerking van de *Langetermijnvisie Schelde-estuarium* in de Ontwikkelingsschetsen 2010, in Vlaanderen deels vertaald in het herziene SIGMA-plan. Een proces met vele gebreken – bijvoorbeeld de late betrokkenheid van de Vlaamse landbouwsector – dat niettemin een meer dan verdienstelijke poging tot integraal waterbeheer genoemd mag worden. Een belangrijke slaagfactor daarbij is dat alle betrokken partijen uiteindelijk bereid zijn geweest om een aantal vastgeroeste denkbeelden en uitgangspunten in vraag te stellen – ook en niet in het minst de milieubeweging. Dat

is snel even gezegd, maar gaat in de praktijk gepaard met moeilijke interne discussies. Laten we dan ook hopen dat de bereikte overeenstemming – het zogenaamde meest wenselijk alternatief – ten volle uitvoering zal krijgen op het terrein.

Onderstromen en turbulenties

Volledig los van het integrale waterbeleid zijn er continu zij- en onderstromen in belangrijke watergebonden beleidsdomeinen. Die zijstromingen monden uit in beslissingen waarbij soms op geen enkele manier rekening wordt gehouden met de structuren en uitgangspunten die voortkomen uit de kaderrichtlijn Water. De twee meest frappante voorbeelden van de laatste jaren zijn de BBB-hervorming van Afdeling Waterwegen en Zeewezen, de Dienst voor de Scheepvaart en de nv Zeekanaal en de zogenaamde hervorming van de drinkwatersector gerelateerd aan de ééngemaakte waterfactuur. In beide gevallen kan gesteld worden dat de link met het integraal waterbeleid totaal ontbreekt, of ontstellend zwak is. In geen van beide gevallen zorgt de hervorming ervoor dat het (integraal) waterbeleid duidelijker, transparanter, werkbaarder wordt. De opgerichte structuren hebben bijvoorbeeld geen eenduidige plek in het zo al ondoordringbare organigram van het decreet Integraal Waterbeleid.

Idem voor de (drinkwater) intercommunales. Ook zij zullen als rioleringsbeheerders nog een plek moeten krijgen in het lokale waterbeheer. Het beheer van de waterketen en het beheer van het watersysteem kunnen immers niet los van elkaar worden gezien. Eén voorbeeld daarvan: een ruwe schatting leert ons dat er zeker 6000 punten zijn waar beken, grachten of drainages in de riolering lopen. Er kan geen discussie over zijn dat dit water afgekoppeld moet worden, maar het moet dan wel ergens anders naartoe - een probleem voor de oppervlaktewaterbeheerder.

Tegenstromen

Hoewel het integraal waterbeleid als concept door zowat iedereen onderschreven wordt, botst elke poging om het in de praktijk te brengen op een koppige weerstand. De tegenstand bestaat uit een weefsel, gevormd door snippertjes verworven bevoegdheden, ingebed in een matrix van verouderde mentaliteit.

Als we over de bevoegdheden en verantwoordelijkheden in het waterbeleid spreken, is versnippering de enige bruikbare term. Vlaanderen is een regio van een voorschoot groot en toch zijn er zeker elf actoren betrokken bij het waterbeleid: gemeente, polders en watering, en

provincies, AMINAL-afdeling water, VMM, nv Aquafin, de drinkwatermaatschappijen, de rioleringsintercommunales, AWZ, de scheepvaart & nv Zeekanaal, en zelfs nog de federale overheid voor prijszetting drinkwater en mariene thema's. Veel van de energie van deze actoren kruipt in het zoeken naar hun plaats en het proberen om het hoofd boven water te houden in het snel veranderende waterlandschap. Daarover verder meer.

Eerst de mentaliteit. Het integraal waterbeleid is immers geen wet, decreet, last of bevoegdheid. Het integraal waterbeleid is een concept, een manier om met de complexe werkelijkheid om te gaan. Zonder open mentaliteit van alle betrokken partijen heeft het integraal waterbeleid weinig kans op slagen. Die open mentaliteit blijkt een hele aanpassing. Ambtenaren moeten leren wat participatie is; iets waar ze dikwijls nooit voor opgeleid zijn en waarvan ze tot enkele jaren geleden geen 'last' hadden. Sommige sectoren zien hun nauwe banden met bepaalde waterbeheerders liever niet verstoord (verwaterd) door inspraak van anderen. Het vertrouwen in elkaar ontbreekt soms nog. Mentaliteitsverandering is een werk van lange adem, vertrouwen moet opgebouwd worden. Er zijn twee dingen die kunnen helpen: duidelijkheid vanuit het politieke niveau dat de ingeslagen weg onomkeerbaar is en voorbeelden van op het terrein die aantonen dat er resultaten worden geboekt. Het eerste ontbreekt, aan het tweede kunnen we allen werken.

Draaikolk

Al die stromingen maken dat we nu al enkele jaren rondjes draaien in een trage draaikolk. De kritiek dat het decreet Integraal Waterbeleid onuitvoerbaar is, is een 'selffulfilling prophecy' geworden, want er worden op politiek vlak geen ernstige inspanningen gedaan om de vervolgstappen van het decreet te zetten. Broodnodige uitvoeringsbesluiten blijven te lang uit. Er is verder werk nodig rond de watertoets (niet enkel voor vergunningen, ook voor plannen en programma's), rond de grondgebonden instrumenten (vergoedingsplicht, onteigening, recht van voorkoop, aankoopplicht) en de uitwerking van het beleidskader rond bekken - en deelbekkenplannen (zie MIRA-BE). Institutionele hervormingen zijn op termijn onvermijdbaar. Het is verheugend te mogen vaststellen dat de roep om waterschappen mét rechtspersoonlijkheid terug weerklinkt op het terrein, en niet alleen vanuit onze rangen, en het is verwachtingsvol uitkijken naar de visie van de minister in deze.

In afwachting van al dit werk blijft duidelijkheid over inhoud, doel, vorm van bekken- en deelbekkens uit. In deze omstandigheden is het duidelijk

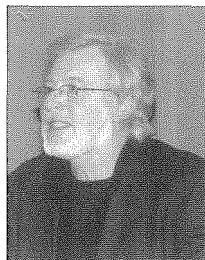
dat de eerste generatie bekken en deelbekkenplannen niet hun volle potentie zullen kunnen invullen. We kunnen enkel hopen op plannen die gerichte, effectieve acties aankondigen die ook uitgevoerd worden acties die werkelijk stappen vooruit zetten naar een meer duurzame vorm van waterbeheer, zodat er van onderuit, met zichtbare successen, kan gewerkt worden aan dat vertrouwen, aan die mentaliteit. Zo kan aange-toond worden dat integraal waterbeheer niet alleen een goed concept is, maar dat het ook werkt op het terrein.

Vóór de lessenreeks was mijn kennis van integraal waterbeheer vooral gebaseerd op mijn ervaring met modellering van oppervlaktewaterstroming vanuit een eenzijdig-wetenschappelijke (hydraulische) invalshoek. Dankzij deze lessenreeks heb ik op korte tijd een breed overzicht gekregen van andere belangrijke deelaspecten van het watersysteem. Zo is bv. de beschrijving van het ecologische systeem (waterkwaliteit, biota, ...) en de interacties met de oppervlaktewaterstroming van direct nut gebleken bij mijn onderzoek. Verder geeft de voorstelling van het decreet Integraal Waterbeleid en bijhorende overlegstructuren duidelijke en actuele achtergrondinformatie zowel bij het beleid en de planvorming als bij de praktische uitwerking ervan. De talrijke plaatsbezoeken zorgen voor duidelijke voorbeelden van (lokale) concrete projecten rond integraal waterbeheer in Vlaanderen.

*Prof. dr. ir. Peter Troch, Universiteit Gent,
departement Burgerlijke Bouwkunde*

Landbouw meer dan ooit betrokken partij in de chaotische zoektocht naar integraal waterbeleid

Reflecties op het integraal waterbeheer vanuit de landbouwsector

**ir. Peter Van Bossuyt,
Boerenbond, Adviseur Water,
Duurzame Ontwikkeling en Plattelandsbeleid**

De landbouwsector blijft, zelfs in een verstedelijkt Vlaanderen, de voornaamste ruimtegebruiker. Niet te verwonderen dat de sector zich dan ook zeer nauw betrokken voelt bij het integraal waterbeleid, zeker op het platteland. Bovendien hangt een belangrijk deel van het inkomen van de land- of tuinbouwer af van de manier waarop het waterbeleid in zijn omgeving vorm krijgt. Logisch dat men dan ook een woordje wil meespreken. Van aan de rand van de beek maakt de landbouwsector een bilan op van bijna twee jaar decreet Integraal Waterbeleid. Het gegeven dat wij dit niet doen vanuit de ervaring in één bekken of deelbekken, maar wel op basis van de ervaring van diverse collega's die elk in hun provincie de implementatie van het decreet opvolgen, is bij dit alles niet onbelangrijk.

Een duurzaam beleid

Het decreet Integraal Waterbeleid dat sinds 24 november 2003 van kracht is, beoogt een duurzaam geïntegreerd waterbeheer. In het kader van een duurzame ontwikkeling verdienen hierbij alle maatschappelijke functies van water de nodige aandacht. De ecologische, de economische en de sociale dimensies moeten daarbij zoveel mogelijk in evenwicht zijn. Het kan niet ontkend worden dat het waterbeleid in het landelijk gebied de voorbije decennia vooral op de economische poot gestoeld was. Een hele reeks polders en wateringens, maar ook gemeenten en provincies, verrichtten in dit kader verdienstelijk werk.

Een degelijk economisch gericht waterbeleid beoogde en beoogt nog steeds de creatie van een optimale omgeving voor de groei van gewas en dier. Een streven dat meteen ook zorgt voor betere opbrengsten en inkomsten en dat op die manier ook rechtstreeks bijdraagt tot betere leef- en werkomstandigheden op het bedrijf. Op deze manier wordt ook recht gedaan aan de derde dimensie van een duurzaam beleid, de socia-

le. Belangrijk bij dit alles is dat de boer de voorbije decennia zelf als eigenaar en/of gebruiker via de polders- en wateringen vrij nauw betrokken was bij het waterbeleid dat in zijn directe omgeving vorm kreeg.

Wij moeten vanuit de landbouwsector durven toegeven dat de ecologische aspecten binnen het globale waterbeheer in het landelijk gebied in het verleden minder doorwogen, zonder ze daarom volledig te negeren. Wij denken daarbij aan uiteenlopende initiatieven in het kader van landinrichting en ruilverkaveling nieuwe stijl. Via het decreet Integraal Waterbeleid wil de overheid de aanpak die wij de voorbije decennia kenden niet alleen verruimen, maar meteen ook het evenwicht tussen de economische, ecologische en sociale dimensie van een duurzaam waterbeheer herstellen. Zoals verder blijkt, zullen wij er ons echter moeten voor hoeden dat binnen de huidige, vrij chaotische aanpak de slingerbeweging de komende jaren niet te ver in de andere richting, de natuurrichting, uitslaat. Op die manier zou het nagestreefde evenwicht wel eens snel opnieuw zoek kunnen zijn.

In het decreet vergeten?

Duidelijkheid, openheid, inspraak en overleg aan de oever van de beek zijn bij het streven naar een duurzaam waterbeleid de kernwaarden. Maar in hoeverre zijn deze voor alle stakeholders in het waterdebat decretaal voorzien? En belangrijker nog, hoe worden ze in de praktijk toegepast?

Meteen worden wij voor de eerste maal geconfronteerd met een lacune ten gevolge van het lang uitblijven van de nodige uitvoeringsbesluiten op het decreet Integraal Waterbeleid. In dit kader spaarde zelfs Frank Van Sevencoten, voorzitter van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW), tijdens het vierde Waterforum op 21 april jl. zijn kritiek op het beleid niet. Vanuit de coördinatiecommissie, die optreedt als spil in de planning van het integraal waterbeheer, moest hij het eerste anderhalf jaar met de regelmaat van een klok ervaren hoe moeilijk het is te werken met een decreet zonder uitvoeringsbesluiten. "Om op de diverse niveaus goed te kunnen werken hebben wij dringend uitvoeringsbesluiten nodig. Eigenlijk trof de CIW het voorbije jaar een aantal voorbereidingen om snel van start te kunnen gaan eens de uitvoeringsbesluiten er zijn," bekende Frank Van Sevencoten eerlijk. Dit wil niet zeggen dat de CIW heeft stil gezeten, maar het voorbereidend werk is geblokkeerd door het feit dat de voorziene structuren op bekken- en deelbekkenniveau niet ingevuld worden. Zo pleitte de voorzitter van de CIW tijdens het Waterforum voor de snelle aanstelling van elf

bekkencoördinatoren, een per bekken. Zijn wensen zouden worden ingewilligd door de beslissing van de Vlaamse Regering op 9 september 2005. De goedgekeurde besluiten hebben op niet onbelangrijke wijze de bepalingen van het decreet ten goede bijgestuurd, zeker wat de inspraak van de landbouw betreft.

Algemene coördinatie

Op het vlak van de algemene coördinatie was de landbouw tot op heden elke medewerking binnen de overkoepelende CIW ontzegd. Daar waar de drinkwatermaatschappijen het voorbije jaar wel reeds een zetje kregen toegewezen – alhoewel ze decretaal hiertoe niet werden aangewezen – bleef de landbouw buitenspel. Het besluit van de Vlaamse Regering voorziet nu wel dat op uitnodiging van de CIW vertegenwoordigers van het beleidsdomein Landbouw en Economie kunnen worden uitgenodigd. Betrokken ambtenaren kunnen dus worden uitgenodigd, maar hebben geen stemrecht. Als belangrijke medespeler in een duurzaam waterbeleid heeft landbouw vandaag ook zitting in de werkgroep Grondwaterbeheer. Wij blijven het betreuren dat, in tegenstelling tot de polders en wateringen, de provincies (VVP) en gemeenten (VMSG), de landbouwsector zelf niet de kans kreeg via de Vlaamse land- en tuinbouwraad een vertegenwoordiger uit de sector aan te duiden.

Bekkenbeheer

In het kader van het bekkenbeheer werd decretaal in het bekkenbestuur, het politiek beheersniveau, geen vertegenwoordiger voorzien, noch van de minister bevoegd voor landbouw, noch van de minister bevoegd voor economie. Ook hier bepaalt het in september goedgekeurde uitvoeringsbesluit dat ook een vertegenwoordiger van de beleidsdomeinen Landbouw en Economie met een raadgevende stem uitgenodigd kunnen worden. Meepraten mag dus, mee beslissen niet.

Het is niet duidelijk of in het bekkensecretariaat, de ambtelijke pijler, een vertegenwoordiger van de Administratie Land- en Tuinbouw voorzien is. Wij vermoeden dat dit overgelaten wordt aan de 'good will' van de verantwoordelijke voor het secretariaat. Alleen in de bekkenraad zit de landbouwsector op gelijke hoogte met de diverse andere bij het waterbeleid betrokken maatschappelijke belangengroepen mee aan tafel. De raad kan alleen maar adviseren als de plannen en studies zijn uitgewerkt. Op dat ogenblik is het zeer moeilijk om nog fundamenteel een aantal zaken bij te sturen, laat staan inspraak te hebben in de toe te passen procedures en technieken. Via een openbaar onderzoek kan iedere burger, na de goedkeuring van het ontwerp door de Vlaamse Regering,

zijn zeg doen. Iedereen weet echter hoe moeilijk het is om dergelijke plannen via een openbaar onderzoek nog bij te sturen.

Deelbekkenbeheer

Centraal bij de ontwikkeling van een deelbekkenbeheersplan staat het waterschap. Hierin zetelen vertegenwoordigers van het Vlaamse Gewest, de provincies, gemeenten en de polders en wateringen, waar deze laatste actief zijn. Dit betekent dat in bekkens waar geen polders en wateringen actief zijn – en zo zijn er heel wat – de landbouw als sector niet betrokken is bij de uitvoering van de deelbekkenplannen.

Bovendien blijft de idee leven om het waterschap een rechtspersoonlijkheid te geven naar Nederlands voorbeeld. Dit betekent meteen dat het waterschap het dagelijks beheer van de polders en wateringen zou kunnen overnemen. Meteen komt ook de voornaamste bestaansreden van de polders en wateringen in het gedrang. Met het besluit van 9 september ligt het lot van de polders en wateringen in belangrijke mate in eigen handen. Het is aan de bestaande polders & wateringen om te bewijzen dat zij hun opdrachten in het kader van een vernieuwd integraal waterbeheer aankunnen.

De enige adviesprocedure op de uitwerkte plannen loopt via de provinciale en gemeentelijke milieuraden. Hierin heeft ook landbouw zitting, de vertegenwoordiging is echter beperkt. Gezien de opdracht van de milieuraad zal in het advies logischer wijze het milieuaspect doorwegen, wat tegen het principe van een duurzame ontwikkeling ingaat.

De ervaring leert dat in verschillende deelbekkens de sector in meer of mindere mate op meer informele manier betrokken wordt bij de uitwerking van de deelbekkenplannen.

Niet alleen

In de officiële in het decreet voorziene organen wordt landbouw duidelijk stiefmoederlijk behandeld, zeker gelet op het belang van de sector in veel van de betrokken gebieden. De uitvoeringsbesluiten hebben gelukkig voor enige bijsturing gezorgd. Ondertussen waren echter reeds heel wat planningsprocessen aan het lopen. Gelukkig zijn een reeks planningsprocedures vastgesteld waarbinnen via interviews informeel en afhankelijk van de plannenmakers voldoende informatie ingewonnen kan worden. Eens deze informatie verzameld, staat het de betrokken verantwoordelijke(n) echter vrij er mee te doen wat hij/zij wil. Dit leidt dan weer tot zware demotivatie van de betrokken landbouwers die hun

bedenkingen niet verwoord of gerealiseerd weten in de teksten die achteraf verschijnen.

Dat wij de voorbije maanden niet alleen stonden met onze bedenkingen met betrekking tot een onduidelijke en niet officiële invulling van de in het decreet voorziene structuren, blijkt uit de tussenkomst van Jan Strubbe, toenmalig directeur-generaal van de Administratie Waterwegen en Zeewezen, op het vierde Waterforum eind april: "Wij moeten vandaag vaststellen dat de procedure voor besluitvorming van de bekken- en deelbekkenplannen wel bestaat, maar dat ze niet uit te voeren is omdat de personele invulling van de voorziene adviserende structuren achterwege blijft. Daarom zijn wij verplicht nu voorontwerpen uit te werken die omgezet kunnen worden in ontwerpen als de structuren er zijn... De werkinstrumenten zijn 'gereguleerd' op basis van een ontbrekende wettelijke reglementering, met de kans dat wij straks alles mogen herbeginnen", besloot de directeur-generaal.

Integrale chaos

Om een duidelijk beeld te krijgen van wat zich op het veld afspeelde, staken wij ter voorbereiding van de discussiedag 'Participatie in het integraal waterbeheer van theorie en praktijk' op 10 december 2004 in Antwerpen, met de vijf andere collega's de koppen bij elkaar. Iedereen verwoordde de ervaringen in zijn of haar provincie. Het was ontvondend vast te stellen hoe uiteenlopend de verhalen van aan de beek wel waren. Het was bijna niet te geloven dat het steeds om de uitvoering van hetzelfde decreet ging.

Het hele kluwen van initiatieven ontlokte bij een van de collega's na enkele uren vergaderen het volgende ontvondende besluit: "Laat ons liever spreken over een integrale chaos, dan een integraal waterbeleid." Misschien een verrassende vaststelling voor iemand die heel dicht bij de opmaak van een bepaald bekken- of deelbekkenplan betrokken is, waarschijnlijk minder verrassend voor wie even over de grenzen van het eigen bekken heen kijkt. Ik wil hierbij met de nodige voorbeelden illustreren dat het niet om een liederlijke bevestiging ging van een moevergaderde collega. Er wordt tevens aandacht besteed aan een aantal ervaringen vanuit de landbouwgroep in het kader van de opzette inspraak.

Bekkenbeheerplannen

Voor de bekkenbeheerplannen werd het plan voor het Netebekken als pilootproject opgestart. Twee coördinatoren en een studiebureau kregen de opdracht een methodiek uit te werken die verder in andere bekkens

zou worden toegepast. Op het vlak van inspraak was er bij de uitwerking moeilijk een draagvlak te vinden voor landbouw. De landbouwsector en de administratie Land- en Tuinbouw hadden slechts een adviserende stem. Veel discussies richtten zich op de afbakening van oeverzones en soorten overstromingsgebieden. Op de vraag naar meer inspraak werd telkens verwezen naar het openbaar onderzoek, met andere woorden na goedkeuring van het ontwerp in de Vlaamse Regering.

De typemethodiek van het Netebekken werd reeds bij zijn eerste toepassing in het Denderbekken grondig bijgestuurd. Een nieuwe typemethodiek werd uitgewerkt die op zijn beurt o.a. in het IJzerbekken een toetsing moest doorstaan. Positief is wel dat in deze methodiek o.a. de landbouwinventarisatiekaart van de Boerenbond meegenomen werd. In het Denderbekken wordt, naast een sectorvisie en een beschrijving van de juridische toestand, de 'Waterkansenkaart' alleen voor de landbouw opgemaakt. Het bekkenteam gaat ervan uit dat in natuurbestemmingen water altijd kan. Dit uitgangspunt blijkt zeker niet in alle bekkens te gelden. Op het vlak van inspraak zijn er vanuit de sector in het Denderbekken goede contacten met het bekkenteam. Bij het verzamelen van de knelpunten vanuit de landbouw had de organisatie geen vertegenwoordiger. Dit werd grotendeels rechtgezet in de discussienota's rond het vastleggen van de prioritaire knelpunten.

In het Bekken van de Brugse Polder ontmoeten wij een ander fenomeen. Eens de sectorale interviews achter de rug viel alles plots op een zeer laag pitje. Ondertussen kregen twee polders (Blankenbergse polder en Zwinpolder) wel de toestemming en een financiële toezegging om een 'Waterhuishoudplan' op te maken. De procedure is vrij gelijklopend met de opmaak van een deelbekkenplan, terug interviews en bijkomende workshops. Het is duidelijk dat op die manier de polders zelf initiatief nemen om het waterbeheer in eigen handen te houden. Vanuit de polder een begrijpelijke aanpak, maar het maakt er de zaken zeker niet eenvoudiger op.

Dat ook binnen een zelfde provincie de zaken anders aangepakt worden, bewijst men in Vlaams-Brabant. In het Demerbekken hing de coördinator zijn kar aan een reeds eerder en apart uitgewerkt Ontwikkelingsplan Demer (OPD) dat werd uitgewerkt door AMINAL, afdelingen Water en Natuur. De natuurinslag is dan ook zeer groot. Landbouw kon na lang aandringen bereiken dat ook een landbouwstudie werd uitgewerkt. In het Dijlebekken werden de zaken dan weer meer systematisch volgens het boekje aangepakt in samenwerking met de provincie. In het kader

van de inspraak moesten wij hier eerlijkheidshalve vaststellen dat het zeer moeilijk is om onze mensen warm te maken deel te nemen aan de interviews.

Deelbekkenbeheerplannen

Vooraf de belangrijke vaststelling dat het tot 9 september 2005, meer dan twee jaar na het in voege treden van het decreet, wachten was op een officiële afbakening van de deelbekkens. Medio oktober was er nog steeds geen officiële publicatie in het Staatsblad.

Dan maar bijkomend een vervanger het veld insturen: de DuLo-plannen. DuLo staat daarbij voor Duurzaam Lokaal waterbeleid. Deze plannen hebben niets te zien met het Integraal Waterbeleid, maar zijn een verplichte uitloper van de milieusamenwerkingsovereenkomsten die de meeste Vlaamse gemeenten met de Vlaamse overheid afsloten. De procedure is vrij gelijklopend met deze van de opmaak van de deelbekkenbeheerplannen, inclusief de advisering van de gemeentelijke Mina-raden.

De uitgangspositie van beide plannen is echter wel totaal anders. Terwijl de deelbekkenplannen vertrekken vanuit een sectorale invalshoek, vertrekken de DuLo-plannen vanuit de gegevens die de gemeente en de betrokken diensten bezit. Bij DuLo gaat het dus niet om een sectorale benadering. De gegevens worden samengebracht in een discussienota en voorgelegd aan de gemeentelijke Mina-raad; dit wordt als het inspraakmoment voor de landbouw beschouwd. Hier kunnen wij dus spreken van een gemeentelijk milieubeleid, weliswaar over de gemeentegrenzen heen.

Aangezien de DuLo-plannen gekoppeld zijn aan vrijwillig af te sluiten milieusamenwerkingsovereenkomsten 2002-2004 tussen het Vlaamse Gewest en de gemeenten, hoeven niet alle gemeenten een DuLo-plan op te maken. Er vallen dus gaten. Zo tekenden bijvoorbeeld in het IJzerbekken maar 23 van de 28 gemeenten een samenwerkingsovereenkomst met de Vlaamse overheid. In West-Vlaanderen werden alle gemeenten die niet tekenden vanuit de provincie aangesproken om toch mee te werken. Niettegenstaande zij een extra financiële bijdrage moesten leveren, zijn toch alle gemeenten mee de boot ingestapt. In West-Vlaanderen trekt men nu zuiver de kaart van de DuLo-plannen waarbij vandaag reeds voor heel wat plannen een discussienota is uitgewerkt. In deze discussienota's staat duidelijk vermeld dat het DuLo-plan het deelbekkenbeheerplan vooraf gaat. In Oost-Vlaanderen en

Antwerpen wordt alles voorgesteld als één gemeenschappelijk traject. In Antwerpen spreekt men zelfs van 'Deelbekkenplannen/DuLo-plannen'. Vlaams-Brabant blijkt het Oost-Vlaamse voorbeeld te volgen. Aangezien in de Samenwerkingovereenkomst gemeenten – Vlaamse overheid duidelijk is bepaald dat vanaf 2006 de opmaak van de actieplannen binnen het DuLo-waterplan niet meer wordt gesubsidieerd, wordt op heel wat plaatsen vandaag haast gemaakt met de uitwerking van deze plannen. Hopelijk zullen de inspraak en het resultaat er niet te veel onder lijden...

Wat de inspraak betreft stellen wij vast dat men in Antwerpen wel goed begonnen is met een rondvraag naar knelpunten. De volgende stap was dan weer een dikke bundel waarin de landbouwers weinig of geen oplossingen vonden voor de door hun aangebrachte knelpunten. In Oost-Vlaanderen liepen reeds uitgebreide informatierondes. De contacten met de provincie zijn vrij goed, de landbouw voelt zich betrokken partij.

Het feit dat alleen via gemeentelijke en provinciale Mina-raden inspraak mogelijk is, maakt er de zaak niet eenvoudiger op. Bovendien maakt het de kans op een vrij eenzijdige milieu-/natuurbenadering vrij groot. In dergelijke raden is een economische benadering dikwijls niet of slechts zeer weinig aan de orde. In hoeverre bestaat reëel de kans dat de deelbekkenbeheerplannen in het openbaar onderzoek van het betrokken bekkenbeheerplan worden meegenomen?

Eén methodologie?

Wij kunnen er inkomen dat elk bekken, elk deelbekken, zijn eigen specificiteit heeft. Het is dan ook logisch dat bij de concrete uitwerking van de plannen andere accenten gelegd worden, dat zelfs de aanpak van opmaak enigszins kan verschillen. Dit neemt niet weg dat er een nood is aan één basismethodologie waarbij gestreefd wordt naar uniformiteit van globale aanpak en uitgangspunten.

Dat wij niet alleen staan met onze vraag blijkt duidelijk uit diverse contacten met de verantwoordelijken op diverse niveaus. Hierbij willen wij nog eens verwijzen naar de tussenkomst van Jan Strubbe, toenmalig directeur-generaal van AWZ, tijdens het vierde Waterforum in april 2005. Jan Strubbe wees er op dat er vandaag veel gepraat wordt over methodologie, maar er in het decreet zelf heel weinig hierover weer te vinden is, met alle gevolgen van dien. "De Vlaamse Regering moet eigenlijk de te volgen methodologie nog vastleggen, u begrijpt dat dit zeer frustrerend is voor mensen van AMINAL-afdeling Water, die reeds sinds 1997 met bekkenplannen bezig zijn", stelde de toenmalige directeur-generaal AWZ vast.

Belangrijk in dit kader is dat Jan Strubbe ook pleitte voor meer visievorming bij de planning op de diverse niveaus en meer ruimte voor de creatie van een maatschappelijk draagvlak. "Het is van groot belang dat men aandacht gaat schenken aan een constante terugkoppeling naar de bestuurlijke overheid en de maatschappij van wat er in de bekkencomités gebeurt. Men mag immers niet vergeten dat het juist die twee groepen zijn die de zaken mee mogelijk zullen moeten maken." Blijkbaar is ook de directeur-generaal er zich goed van bewust dat een en ander misloopt in het kader van de inspraak aan de beek.

Er blijven nog heel wat onduidelijkheden

De recente beslissing van de Vlaamse Regering heeft zeker niet alle onduidelijkheden rond de invulling van het decreet Integraal Waterbeleid weggenomen. Zo blijft er heel wat onduidelijkheid met betrekking tot de oeverzones in de deelbekkenplannen. Dit leidt tot heel wat discussies en vragen in het agrarisch gebied. Zolang er geen duidelijkheid is over de in het decreet vermelde aankoopplicht door de overheid, blijven wij er vanuit de landbouwsector bij dat in agrarisch gebied langs de waterlopen uitsluitend de bestaande wettelijke voorschriften inzake bemesting en gebruik van plantenbeschermingsmiddelen gelden. Alleen wanneer de gebruiker op vrijwillige basis een beheersovereenkomst afsluit, kunnen striktere gebruiksvoorwaarden worden opgelegd. Wanneer de overheid, vooral om financiële redenen, zijn verantwoordelijkheid niet wil nemen, moet men ook van de landbouwer niet verwachten dat hij pro deo voor de bijkomende verplichtingen zal opdraaien.

In dit kader willen wij even verwijzen naar het initiatief van de provincie Limburg toen bleek dat in de diverse procedures voor de opmaak van deelbekkenplannen telkens weer uitvoerige discussies plaatsvonden over de inrichting van oeverzones in agrarisch gebied. In het kader van de provinciale Mina-raad bracht de provincie vertegenwoordigers van natuur en landbouw samen om over de diverse deelbekkenplannen heen tot een globale aanpak te komen. Na een vruchtbare discussie werd overeengekomen om de inrichting van oeverzones niet te forceren en uit te gaan van de vier volgende stappen voor het opstellen van adviezen:

- Wat is het wettelijk kader en worden deze maatregelen toegepast?
- In hoeverre komt men bij de toepassing van het wettelijk kader niet dicht bij vooropgestelde doelstellingen?
- Welke nieuwe maatregelen kunnen redelijkerwijze via beheersovereenkomsten worden ingevuld?
- Alleen in uiterste gevallen zijn maatregelen op ruimtelijk niveau aanvaardbaar.

In het kader van het beheer van oeverzones blijft het afsluiten van vrijwillige beheersovereenkomsten akkerrandenbeheer mogelijk. In deze overeenkomsten worden naast een verbod op bemesting en het gebruik van plantenbeschermingsmiddelen ook voorschriften ingebouwd in het kader van maaien, begrazen en zelfs het betreden van deze akkerranden.

Besluit

Door het lang uitblijven van de nodige uitvoeringsbesluiten en richtlijnen werden de verantwoordelijken voor de implementatie van het decreet Integraal Waterbeleid verplicht veel initiatieven op los zand te bouwen. Dat een en ander de voorbije twee jaar chaotisch verliep, is dan ook misschien eerder aan de overheid dan aan de betrokken diensten te wijten. Voor deze laatste was het zoeken zonder dat hen van overheidswege enige leidraad ter beschikking werd gesteld. Erger nog, de nodige structuren voor de invulling van het lokale waterbeleid werden zelfs officieel niet ingevuld. Hopelijk komt hier nu snel verandering in.

Bovendien is de kans reëel dat het subsidiariteitsprincipe, waarbij de deelbekkenplannen moeten voldoen aan de bekkenplannen, in de praktijk wordt omgekeerd. Het is ons inziens nu reeds duidelijk dat de deelbekkenplannen, of beter gezegd in de meeste gevallen de DuLo-plannen, ingeschoven zullen worden in de bekkenplannen en dat alleen voor de waterlopen categorie 1 een bijkomend specifiek beleid uitgewerkt zal worden. Het structuurplangebeuren herhaalt zich.

Opvallend is de toch wel bijgestuurde houding van de polders die alles in het werk stellen om uiteindelijk toch het beheer van hun deelbekken te kunnen blijven verzorgen. In dit kader is het dan ook niet te verwonderen dat zij hun zuivere landbouwoptie verlaten en ook meer in termen van een integraal beheer denken. Hierbij willen wij zeker niet gezegd hebben dat de polders de landbouw laten vallen. Deze evolutie past volledig in de veranderde visie op een integraal waterbeleid. Vraag is echter of dit voldoende is om hun bestaansreden overeind te houden, zeker wanneer de waterschappen uiteindelijk toch een rechtspersoonlijkheid zouden verwerven naar Nederlands voorbeeld.

Wat inspraak betreft zitten wij als het ware op twee treinen. Een eerste trein met een grote groep boeren die vooral in termen van het beheer van de waterloop op zich denken. Een tweede trein met ambtenaren die in uitvoering van het decreet, bezig zijn met retentie, ecologisch waterlopenbeheer, vistrappen, oeverzones,... Deze facetten van waterbeheer

druisen rechtstreeks in tegen datgene wat de meeste boeren in eerste instantie van het waterbeleid verwachten. De ambtenaren blijven zeggen dat ze naar een evenwicht zoeken. Ze beseffen echter niet dat op vele plaatsen het evenwicht voor de boeren al ver zoek is en het ruimingsbeleid voor hen opnieuw opgevoerd moet worden. De boeren zijn duidelijk niet gerust in waar men naar toe wil, vooral omdat er te veel onduidelijkheid is.

Toch is het ook niet allemaal kommer en kwel. In de discussies spitsen de voornaamste problemen zich toe op de oeverzones en het ecologisch waterlopenbeheer. Wat de erosieproblematiek betreft geraken de meeste boeren er wel van overtuigd dat zij er zelf belang bij hebben de problemen in de hand te houden. Ze zijn ervan overtuigd dat ze baat hebben bij stevige oevers, zelfs al zijn ze ecologisch. Wat de oeverzones betreft werden dan weer her en der werkbare oplossingen uitgewerkt.

Voortgaande op de ervaringen langs de beek kunnen wij vandaag de vraag vanuit de landbouwsector samenvatten in drie belangrijke kernpunten: meer duidelijkheid en uniformiteit, meer betrokkenheid en concrete inspraak en ten slotte een duurzame aanpak waarin het evenwicht tussen de drie dimensies maximaal gerespecteerd wordt.

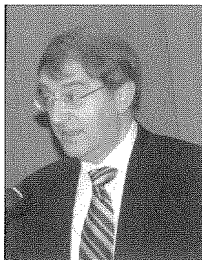
De voorbije decennia hebben we met z'n allen gezorgd dat het 'overtollig' vuil en proper water zo snel mogelijk naar zee werd afgevoerd. Hogere dijken, rechttrekkingen en verdiepingen van waterlopen, ophoging van zogenaamde 'waterzieke' gronden, toenemende verharding en dergelijke moesten ervoor zorgen dat steeds meer land naar onze wensen kon worden aangepast. Uit ons lood geslagen door de toenemende averechtse effecten van onze ingrepen, en mede door de versnipperde aanpak van het waterbeleid in Vlaanderen, zijn we er lange tijd niet in geslaagd om een integraal en coherent waterbeheer te voeren. Om een dergelijk beheer te kunnen voeren is het noodzakelijk dat allen die met water bezig zijn op een wetenschappelijk verantwoorde wijze geïnformeerd worden over de kenmerken van het watersysteem in zijn totaliteit, de doelstellingen en kenmerken van integraal waterbeheer en concrete realisaties van dit beleid. Prof. Meire heeft deze moeilijke taak op zich genomen. Als ex-cursist durf ik zonder overdrijven zeggen dat hij hier wonderwel in slaagt. De mix van lessen gekoppeld aan terreinbezoeken zijn een aangename manier om geïnformeerd te worden over een toch wel complexe materie. De opgedane kennis en de contacten met de cursisten zijn bijzonder nuttig geweest bij de opmaak van het lokaal waterbeleidsplan van het deelbekken van de Melsterbeek. Ik wens dan ook de initiatiefnemers en partners van de leerstoel Integraal Waterbeheer te feliciteren met de tiende verjaardag. De inzet van de voorbije 10 jaar is niet tevergeefs geweest!

*Dr. Karel Vandaele, Deelbekken Melsterbekken,
Watermanager Interbestuurlijke Samenwerking Land & Water*

Nieuwe kansen voor de waterwegbeheerder

Reflecties op het integraal waterbeheer vanuit de scheepvaartsector

**ir. Leo Clinckers,
nv Waterwegen en Zeekanaal,
administrateur-generaal**

Dames en heren,

Op mijn beurt heet ik u van harte welkom. Met genoegen ga ik in op de uitnodiging van de stuurgroep van de leerstoel Integraal Waterbeheer om u een toelichting te geven bij de vraag: 'Hoe hebben de ontwikkelingen van integraal waterbeheer en -beleid invloed gehad op het beleid in uw beleidsterrein en tot welke kansen en/of beperkingen hebben ze geleid?'

Om te beginnen stel ik u graag kort en bondig onze organisatie voor. Waterwegen en Zeekanaal nv is een extern verzelfstandigd agentschap van publiek recht dat zorgt voor het beheer en de exploitatie van de Vlaamse waterwegen en de erlangs gelegen gronden, met uitzondering van deze in beheer van de nv De Scheepvaart of een havenbedrijf. Ons werkgebied komt grotendeels overeen met de provincies West- en Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Vlaams-Brabant, al onderhouden wij ook contacten op nationaal en internationaal vlak.

De missie van onze vennootschap omvat het ontwikkelen van de waterweg en zijn domein als maatschappelijk project om duurzaam bij te dragen tot mobiliteit, veiligheid en natuurlijkheid. Hierbij gaat bijzondere aandacht naar het multifunctionele gebruik van de waterweg. Waterwegen en Zeekanaal beoogt om de verschillende functies van de waterwegen (natuur, wonen, recreatie, economie, veiligheid) in harmonie met elkaar te ontwikkelen. Er is dus zeker concordantie tussen de wijze waarop Waterwegen en Zeekanaal zijn opdracht wil vervullen en de doelstellingen van integraal waterbeleid. Het is duidelijk dat Waterwegen en Zeekanaal nv een belangrijke speler is binnen het beheer van het watersysteem.

Het integraal waterbeleid wordt door Waterwegen en Zeekanaal aangegrepen als een kans om zijn doelstellingen te realiseren. De beperkin-

gen van het integraal beleid dreigen vooral voort te komen uit een eenzijdige interpretatie en implementatie van het decreet en zijn uitvoeringsbesluiten enerzijds en uit een hoog ambitieniveau in verhouding tot de beschikbare financiële en personeelsmiddelen anderzijds.

Het integraal waterbeleid biedt de waterwegbeheerder kansen door de vooropgestelde 'integrale' aanpak, door de vooropgestelde afstemming tussen de verschillende beleidsdomeinen en door de erkenning van een aantal fundamentele beginselen. De 'integrale' aanpak die met het beleid wordt beoogd, streeft onder meer naar een geïntegreerd waterlopenbeheer. Dit is belangrijke inzake:

- waterbeheersing (afstemmen van de verschillende plannen);
- baggerspecieproblematiek/bronbeginsel.

Het beheer van de waterlopen is binnen Vlaanderen verdeeld over het Vlaamse Gewest, de provincies, de gemeenten en de polders en wateringen. Het vooropgestelde geïntegreerd waterlopenbeheer maakt het mogelijk om beleidsvisies op elkaar af te stemmen om knelpunten aan te pakken. Een voorbeeld van de wijze waarop een geïntegreerd waterlopenbeheer de werking van de waterwegbeheerder op een positief manier kan beïnvloeden, is de problematiek van de lozingen. Lozingen door de huishoudens en de industrie dragen bij tot het vergroten van de baggerspecieproblematiek. Voor het onderhoud en de modernisering van de waterwegen, maar ook voor het verbeteren van de waterkwaliteit, is baggeren noodzakelijk. Baggeren is echter niet voor de hand liggend door onder meer een tekort aan brongerichte maatregelen, aan verwerkings- en stortcapaciteit en aan financiële middelen. Lozingen, die bijdragen aan een toename van de baggerspecie in kwantiteit en aan een afname van de kwaliteit van de specie en het water, kunnen door de waterwegbeheerder worden verboden. Dit biedt echter geen oplossing voor het lozingsprobleem, aangezien industrie en huishoudens vaak rechtstreeks en ongezuiverd lozen in beken en grachten die op hun beurt uitmonden in de kanalen. Op deze wijze komt het lozingswater terecht in de kanalen waar het bijdraagt tot de baggerproblematiek. Een geïntegreerd waterlopenbeheer biedt mogelijkheden om met alle beheerders een eenduidige visie te ontwikkelen om een doeltreffende oplossing voor knelpunten te bieden.

Om een integrale aanpak te realiseren worden overleg- en coördinatiestructuren inzake waterbeheer geoperationaliseerd. Hierdoor zullen zowel de bestaande bestuurlijke niveaus als de verschillende beleidsdomeinen samenwerken. Een samenwerking tussen de beleidsdomeinen

Leefmilieu, Mobiliteit en Ruimtelijke Ordening zal de ontwikkeling van een geïntegreerde gebiedsvisie vereenvoudigen. Projecten die kaderen binnen de geïntegreerde gebiedsvisie zullen door de deelname van de verschillende beleidsdomeinen vlotter gerealiseerd kunnen worden. De maatschappelijke draagkracht van projecten wordt verder versterkt door de kans op inbreng en op inspraak die wordt geboden aan de hele bevolking.

In het decreet Integraal Waterbeleid worden een aantal fundamentele beginselen naar voor geschoven waarvan de toepassing een bijdrage kan leveren aan de realisatie van de doelstellingen van de waterwegbeheerder. Hierbij wordt onder meer gedacht aan het 'de vervuiler-betaalt-beginsel', het 'kostenterugwinningsbeginsel' en het 'bronbeginsel'. Voor het stimuleren van het watertransport als milieuvriendelijker transportmodus en voor het verbeteren van de waterkwaliteit zijn baggerwerken en sanering van waterbodems noodzakelijk. Om baggerwerken betaalbaar te maken voor de waterwegbeheerder, dienen echter alle maatschappelijke actoren die mee verantwoordelijk zijn voor het tot stand komen van baggerspecie, maatregelen te treffen om het aantal lozingen te beperken en een bijdrage te betalen voor de sedimenttoevoer die zij daadwerkelijk veroorzaken. De genoemde beginselen vormen een juridisch ankerpunt om concrete maatregelen te kunnen introduceren. Het bronbeginsel laat toe om maatregelen te voorzien waardoor het aantal lozingen wordt beperkt (bv. het gebruik van infiltratiebekkens om het water 'vast te houden', hergebruik van proceswater of 'grijs water',...).

Zowel in het regeerakkoord 2004 als in het decreet Integraal Waterbeleid staat het stimuleren van het gebruik van de waterweg als transportmodus ingeschreven als doelstelling. Om deze beleidsopties van de Vlaamse Regering inzake mobiliteit te kunnen realiseren, is er nood aan watergebonden bedrijventerreinen. Bestaande terreinen met potenties ter zake dienen maximaal te worden benut. Om het gebruik van de waterwegen als transportas te stimuleren, is er tevens nood aan nieuwe watergebonden bedrijventerreinen. De nadelige effecten van de inrichting van bedrijventerreinen voor de ecologische waarden van een bevaarbare waterweg kan door het nemen van specifieke inrichtingsmaatregelen (bijvoorbeeld werken met waterdoorlaatbare materialen, aanleggen van infiltratiebekkens, instellen van zuiveringsinstallaties,...) in belangrijke mate worden beperkt. Het voorkómen van alle nadelige effecten is echter geen realistische doelstelling voor de bevaarbare waterwegen; dit zou aanzienlijke schade berokkenen aan de transportfunctie van deze waterwegen. Met respect voor de ecologische waarden

van de bevaarbare waterwegen dient de economische transportfunctie van de bevaarbare waterwegen te worden bevorderd. De nadelige effecten die lokaal voor een watersysteem ontstaan door de inplanting van watergebonden bedrijventerreinen moeten afgewogen worden tegenover de maatschappelijke baten die voor de gehele samenleving ontstaan en die verbonden zijn aan watergebonden transport (milieubaat, congestiebaat, toegenomen verkeersveiligheid en verkeersleefbaarheid, minder geluidshinder). Ook omgekeerd moet gekeken worden of de invulling op lokaal vlak van een milieumaatregel geen schadelijke effecten heeft op het gebruik van de waterweg als transportdrager. Of een schadelijk effect al dan niet betekenisvol is, dient bepaald te worden op basis van de doelstellingen van het integraal waterbeleid en op basis van de draagkracht van het watersysteem. Naast de kwantiteit en de kwaliteit van het water en de ecologische aspecten van een watersysteem behoort het stimuleren van het watertransport tot de doelstellingen van het integraal waterbeleid die gevrijwaard moeten worden van verdere aantasting. Om de economische functie van de waterwegen te bevorderen en om aantasting van de economische functie te voorkomen – dit alles in harmonie met de overige functies van de waterwegen – is het noodzakelijk dat met deze doelstelling rekening wordt gehouden bij de implementatie van de watertoets en bij de opmaak van de waterbeheerplannen.

De bedrijfsvoering zal door de implementatie van de watertoets in aanzienlijke mate worden verzwaaard. Aan een bedrijf kunnen in het kader van de watertoets voorwaarden opgelegd worden om de nadelige effecten van een ingreep te voorkomen of te beperken of te herstellen. De op te leggen voorwaarden kunnen betrekking hebben op onder meer de gebruikte materialen (bijvoorbeeld waterinfiltratiesystemen, zoals doorlatende verharding) en de bouwwijze (bijvoorbeeld gering verhard oppervlak, aanleggen van groendaken, indijkingen of kruipruimteloos bouwen in gebieden met een hoge grondwatertoestand). Hierbij dient erover gewaakt te worden dat bedrijven die zich wensen te vestigen in de nabijheid van de waterwegen om gebruik te kunnen maken van de waterweg als transportmodus, niet benadeeld worden in vergelijking met de bedrijven die zich niet langsheen de waterwegen hebben gevestigd. Dit zou een ontradend effect hebben ten aanzien van het beleid ter bevordering van het gebruik van de waterwegen als transportmodus.

Indien bij de toepassing van de watertoets en bij de opmaak van waterbeheerplannen onvoldoende rekening gehouden wordt met de econo-

mische transportfunctie van de waterwegen – dat is één van de doelstellingen van het integraal waterbeleid – ontstaat het gevaar dat een eenzijdige interpretatie en implementatie van het decreet Integraal Waterbeleid en zijn uitvoeringsbesluiten tot stand komt. Een dergelijke evolutie zou de realisatie van het mobiliteitsbeleid in het gedrang brengen.

Het integraal waterbeleid mag niet leiden tot een verstikking van de economische functie van de waterwegen. Steeds dient voor ogen te worden gehouden dat door een modal shift van de weg naar de waterweg belangrijke externe baten ontstaan. Ten eerste doet zich een niet te onderkennen milieubaat voor. Binnenvaart kent een lager brandstofverbruik dan het wegvervoer. Een verminderde lucht- en watervervuiling zijn hiervan het resultaat. Ook op het vlak van geluidshinder is de binnenvaart minder belastend voor de omgeving. Bij dit alles komt nog dat waterwegen minder ruimte en onderhoud vergen dan autowegen of spoorwegen. Door het weghalen van een deel van het goederenvervoer van de weg naar het water draagt de binnenvaart bij tot een ontlasting van de wegen met een congestiebaat tot gevolg. Als milieuvriendelijke transportmodus zorgt de binnenvaart voor een grotere verkeersveiligheid en -leefbaarheid. De bereikbaarheid van de belangrijkste economische draaischijven van ons land, Antwerpen en Brussel, zal op een positieve manier worden beïnvloed door een modal shift. Een berekening van de Commissie van de Europese Gemeenschap toont aan dat de externe baat van watergebonden transport aanzienlijk is: wanneer een binnenschip met een lading van 3000 ton van Vilvoorde naar Antwerpen vaart, wordt er zowat 2565 euro bespaard aan externe kosten door deze lading niet over de weg te vervoeren.

Ik denk dat uit het voorgaande duidelijk blijkt dat, niettegenstaande er een aantal bedreigingen aanwezig zijn, het integraal waterbeleid de waterwegbeheerder in hoofdzaak kansen biedt om zijn doelstellingen te realiseren. Waterwegen en Zeekanaal nv wenst deze kansen te grijpen.

Melsterbeek – De Samenwerking Land-Water van het deelbekken van de Melsterbeek (een samenwerkingsverband tussen de gemeenten Gingelom, Sint-Truiden, Nieuwerkerken, Geetbets, Herkede-Stad en de Watering van Sint-Truiden) heeft bij de opmaak van het

DuLo-waterplan gekozen voor een gecombineerde aanpak van planning en realisaties. Deze aanpak – waarbij de verschillende actoren actief betrokken worden – maakt dat er op terrein van bij het begin van de planningsfase resultaten merkbaar zijn. De afstroming van het erosiesediment van de akkers in de watersystemen is in dit deelbekken een belangrijk knelpunt. De realisaties voor een brongerichte én succesvolle aanpak van dit probleem zijn voor de cursisten van de lessenreeks Integraal Waterbeheer dan ook een belangrijk voorbeeld voor de toepassing van theoretische kennis in de praktijk. Daarbij kunnen zij dankbaar gebruik maken van de deskundige uitleg en praktijkervaring van Jo Lammens en Karel Vandaele.

(Excursie, 9 juni 2004; foto: Marleen Coenen)

De leerstoel Integraal Waterbeheer: brug tussen wetenschap en samenleving

De leerstoel Integraal Waterbeheer werd in 1995 met steun van de Vlaamse Milieumaatschappij opgericht aan het Instituut voor Milieukunde van de Universiteit Antwerpen. Professor Patrick Meire, nu verbonden aan de onderzoeksgroep Ecosysteembeheer (ECOBIE), werd aangesteld als titularis van de leerstoel. Hij wordt daarbij geassisteerd door Marleen Coenen.

Het initiatief kwam er na een 'interne opleiding' rond integraal waterbeheer binnen de VMM. De positieve reacties van deze opleiding waren tevens een afspiegeling van de kennisbehoeften, waardoor dit initiatief verder werd uitgewerkt tussen de VMM (Micheline Van Den Langenberg) en de Universiteit Antwerpen (Monique Sys). Ir. Michel Bruyneel van de VMM maakte de nodige kredieten vrij om een eerste cyclus te organiseren. Via prof.dr. Rudi Verheyen werden contacten tussen de leerstoel en de universiteit verzekerd.

De leerstoel Integraal Waterbeheer wordt begeleid door een stuurgroep, samengesteld uit vertegenwoordigers van het Instituut voor Milieukunde van de Universiteit Antwerpen, van de Vlaamse Milieumaatschappij, en sinds januari 2005 ook van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW). De leden van de stuurgroep zijn: prof. Patrick Meire (Universiteit Antwerpen), ir. Michel Bruyneel (VMM/ISC), Rudy Vannevel (VMM), Maarten Goris (CIW), Marleen Coenen (Universiteit Antwerpen/IMK) en Monique Sys (Universiteit Antwerpen/IMK). Em. prof. Rudi Verheyen was stichtend lid en bleef lid van de stuurgroep tot oktober 2003.

De initiatiefnemers willen met de leerstoel een grotere bekendheid geven aan de concepten en aan de uitwerking van integraal waterbeheer in Vlaanderen. Dit gebeurt door het organiseren van gespecialiseerde cursussen over de concepten en de uitwerking van het integraal waterbeleid. De cursus bereikte reeds meer dan 600 studenten en professionals. In het kader van de leerstoel worden ook lezingen georganiseerd over wereldwaterthema's, themagerichte excursies ingericht en discussie-seminaries gehouden over actuele onderwerpen met wetenschappers, beleidsmedewerkers en praktijkdeskundigen.

De leerstoel is in 10 jaar uitgegroeid tot een forum voor overleg en discussie over inhoud, concepten, uitwerking en praktische toepas-

baarheid van integraal waterbeheer. De opgebouwde vakoverschrijdende expertise wordt actief ingezet voor onderwijsprojecten, noord-zuid projecten rond duurzaam waterbeheer en verspreiding van wetenschappelijke informatie. De leerstoel vormt samen met de onderzoeksexpertise in Vlaanderen de kern van een kenniscentrum water waarin wetenschappelijke en maatschappelijke actoren vertegenwoordigd zijn.

Overzicht van de activiteiten

Gestart vanuit de lessenreeks Integraal Waterbeheer heeft de leerstoel steeds naar verdieping, verbreding en diversificatie gestreefd om de waterproblematiek dichterbij de doelgroepen te brengen. Het middel daartoe is informeren, maar evenzeer kennis en standpunten uitwisselen door discussies op gang te brengen en ervaringen te delen. Op die wijze ontstond een brede waaier van activiteiten, met onder andere discussienamiddagen, lezingen en excursies. Netwerking en uitstraling gaven op zich weer aanleiding tot nieuwe initiatieven en projecten in binnen- en buitenland, op aangeven van de leerstoel zelf of vanuit de Universiteit Antwerpen.

Lessenreeksen

De cursus Integraal Waterbeheer wordt ingericht zowel voor studenten van de Master Milieuwetenschap als voor professioneel geïnteresseerden uit verschillende overheidsdiensten en sectoren. Lessenreeksen op maat werden ontwikkeld voor werknemers van de lokale besturen van de Provincie Vlaams-Brabant. In samenwerking met VLABORA wordt een lessenreeks voor mandatarissen voorbereid.

Discussienamiddagen

- Herwaardering van grachtenstelsels, 7 november 2000
- Water in het stedelijk milieu, 14 november 2001
- Erosieproblematiek – focus op aanvoer en transport, 27 november 2002
- Rivierherstel, 19 juni 2003
- Water als ordenend principe, 25 november 2003
- Global Change en watersystemen, 26 mei 2004
- Participatie in het Integraal Waterbeheer. Van theorie naar praktijk, 10 december 2004
- Watersysteemgebruik en recreatie, 15 juni 2005

Lezingen

Om integraal waterbeheer ook in een breder forum bekend te maken, werd gestart met een lezingenreeks over 'Water in de wereld'. Per jaar worden vier avondlezingen rond een bepaald thema georganiseerd. De focus ligt op de internationale dimensie en het belang van het wereld-watervraagstuk. Deze formule biedt studenten uit alle studierichtingen van het hoger onderwijs en geïnteresseerde burgers de gelegenheid een of meerdere lezingen bij te wonen.

Water in de wereld

- Waterproblematiek in wereldcontext, Johan Verstraete, Protos, 27 januari 2004
- Een voorbeeld van IRBM (International River Basin Management): de Nijl, Casper Veenings, Delft Hydraulics, 17 februari 2004
- Water: bron van conflicten, Marc Van Molle, Vrije Universiteit Brussel, 23 maart 2004
- Een voorbeeld van IRBM (International River Basin Management): de Mekong, Dirk Vanderstichelen, Vlaamse Landmaatschappij, 27 april 2004

Water in de wereld – Wetlands van de mens

- De Inner-Niger delta, Mali, Leo Swarts, RIZA, Ministerie van Verkeer en Waterstaat Nederland, 22 februari 2005
- The Biebrza, Poland, Tomasz Okruszko, Warsaw Agricultural University, 15 maart 2005
- The marsh people of Iraq, Ed Maltby, director of IUCN Commission on Ecosystem Management, Royal Holloway Institute for Environmental Research, 19 april 2005
- 'Wise use' van wetlands: van watervogels tot water voor mensen: wereldwijde inzet van de RAMSAR-conventie, Eckhart Kuijken, algemeen directeur Instituut voor Natuurbehoud, Belgisch wetenschappelijk en technisch expert voor RAMSAR, 25 mei 2005

De grote uitdagingen voor het waterbeheer in de 21ste eeuw'.

- Voorzien van voldoende drinkbaar water voor iedereen, Ira Stern, Director, Watershed, Lands and Community Planning, City of New York – Dept. of Environmental Protection. 21 maart 2006, in samenwerking met Argusmilieu en met de steun van de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening.

Academische zittingen

- Uitreiking getuigschriften in 2000 en 2002
- Steltlopers tussen toendra en evenaar: een complexe interactie tussen habitat en vogel, Theunis Piersma, Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Zee en Universiteit Groningen, 17 april 2002
- 10 jaar Leerstoel Integraal Waterbeheer, 25 november 2005

Debatten

- Integraal Waterbeheer: op weg naar duurzaam watergebruik, 22 januari 2004 in samenwerking met Argusmilieu.

Excursies

In 2004-2005 werd gestart met het organiseren van excursies naar realisaties met betrekking tot integraal waterbeheer. Uit ervaring met de lessenreeks bleek immers dat plaatsbezoeken een belangrijke factor zijn voor het assimileren van kennis en een inspiratiebron vormen voor nieuwe ideeën en discussie. De hoofdbedoeling is om waterbeheerders in contact te brengen met concrete realisaties en op die manier een discussie over mogelijkheden en problemen te voeren in de hoop dat dit aanleiding kan geven tot de realisatie van nieuwe projecten. Het terreinbezoek kan worden beschouwd als een praktisch georiënteerde 'terugkomdag' met de afgestudeerden als prioritaire doelgroep.

- Een eerste excursie vond plaats op 23 juni 2005. Ze werd georganiseerd in samenwerking met 'Département en Sciences et Gestion de l'Environnement, Unité Eau et Environnement, Arlon', Université de Liège. Enkele onderzoekers hebben een aantal acties uitgevoerd in het kader van 'Contrat de rivière Semois' toegelicht.
- UNESCO koos in 2006 voor de Wereldwaterdag voor het thema 'Water en cultuur'. Voor deze gelegenheid hebben PROTOS en de leerstoel Integraal Waterbeheer, Universiteit Antwerpen – Instituut voor Milieukunde en de Vlaamse Milieumaatschappij op 23 maart 2006 een dag op en langs het water in Gent georganiseerd. Het patroon van waterwegen is in veel steden bepalend voor de ruimtelijke ordening en heeft op die manier gevolgen voor maatschappelijke ontwikkelingen. Via een boottocht en een wandeling in Gent worden de verbanden zichtbaar gemaakt tussen de actuele situatie van de binnenwateren, de historische ontwikkelingen en de recente initiatieven voor de herwaardering van de Gentse binnenwateren. De historische en recente wisselwerkingen tussen de economische en sociale evoluties, de ruimtelijke ordening en de natuurwaarden in Gent zijn illustratief voor de toe-

stand in vele ontwikkelingslanden. Wereldwijd is er immers een duidelijk verband tussen armoede en waterbeheer.

Onderzoek, onderwijs en netwerking

De leerstoel Integraal Waterbeheer stelt zijn expertise en 'know how' ter beschikking van wetenschappelijke projecten, onderwijsactiviteiten en maatschappelijke dienstverlenende activiteiten. Op die manier worden nieuwe doelgroepen bereikt en vertrouwd gemaakt met integraal waterbeheer. De leerstoel krijgt zo een ruimere multiplicatoreffect en een maatschappelijke valorisatie van de opgebouwde expertise. De netwerking wordt erdoor verruimd en versterkt. Hierna volgt een overzicht van projecten waarbij de leerstoel Integraal Waterbeheer een ondersteunende en/of faciliterende rol vervult. De projecten putten weliswaar uit de expertise van de leerstoel, maar zijn elk op zich zelfbedruipend.

Bekkenbeheerplannen vergeleken (2003-2006)

In het kader van het wetenschappelijk programma van het 'Committee on the Challenges of Modern Society' van de NATO (NATO/CCMS) leidt prof. P. Meire een pilootstudie 'Integrated Watermanagement'. De verschillende continenten en regio's van de NATO zijn in de pilootstudie vertegenwoordigd, alsook UNESCO-IHP (International Hydrology Program). Het algemene doel is te komen tot een synthese van methoden voor het ontwikkelen van een visie en voor de opmaak van bekkenbeheerplannen. Er wordt een voorstel ingediend bij NATO voor het organiseren van een Advanced Research Workshop. De conclusies over de behandelde onderwerpen zullen aan het einde van de pilootstudie gepubliceerd worden in een boek. In september 2006 verschijnt een boek met tussentijdse resultaten. Het project wordt gerealiseerd met de steun van de NATO/CCMS voor deelname aan de workshops, de Italiaanse Nationale Onderzoeksraad en de Italiaanse Ambassade voor België en Luxemburg voor de publicaties, het Federaal Wetenschapsbeleid voor de opstart en de leerstoel Integraal Waterbeleid voor de inhoud en uitwerking van het programma.

Congres Watersysteemkennis

Het subcomité Watersysteemkennis van de CIW heeft beslist om eind 2007 een congres te organiseren dat een stand van zaken van het onderzoek met betrekking tot watersysteemkennis zal weergeven. Het congres krijgt steun van verschillende Vlaamse overheidsinstanties (administratie Wetenschap en Innovatie, de Vlaamse Milieu-maatschappij en Waterwegen en Zeekanaal nv). Prof. Meire is voor-

zitter van de werkgroep 'Wetenschappelijk onderzoek' van het sub-comité Watersysteemkennis; hij bereidt met de steun van de leerstoel de organisatie van het congres voor. De opzet van het congres is gebaseerd op het symposium 'Water voor groen' dat in 1984 georganiseerd werd onder leiding van prof. André Van der Beken van de VUB. Het zal de toestand van 20-25 jaar watersysteemkennis weer geven. Een wetenschappelijk comité en een organisatiecomité bereiden de invulling en de organisatie van het congres voor. Alle verschillende universitaire laboratoria en onderzoeksinstellingen betrokken bij wateronderzoek zullen aan de studiedagen en het congres meewerken.

UNESCO - Zuid Afrika

Via de Vlaamse UNESCO Trust funds loopt in Zuid-Afrika het project FETWater (Framework Programme for Research Education and Training in the Water Sector) onder leiding van prof. dr. ir. Ronny Verhoeven (Universiteit Gent) en dr. Rudy Herman (administratie Wetenschap en Innovatie). De eerste fase betrof de overdracht van milieukennis bij het beheer van water als natuurlijke hulpbron in Zuid-Afrika. Er werden kwaliteitsdoelstellingen ontwikkeld voor rivieren, wetlands, estuaria en grondwater. De tweede fase van het initiatief richt zich op integraal waterbeheer. De leerstoel Integraal Waterbeheer biedt een cursus integraal waterbeheer aan, organiseert in samenwerking met de Vlaamse Milieumaatschappij een workshop over monitoring van waterkwaliteit, en werkt een uitwisselingsprogramma uit voor studenten, professoren en andere deskundigen.

Integraal Waterbeheer in de Dominicaanse Republiek

De leerstoel Integraal Waterbeleid werd omwille van zijn expertise en naambekendheid gevraagd om ondersteuning te bieden aan Dominicaanse universiteiten, NGO's en betrokken Dominicaanse en Vlaamse overheden. Er werd een projectvoorstel voor integraal waterbeheer in drie bekkens uitgewerkt en er wordt naar financieringsmogelijkheden gezocht.

Wetlands voor de mens – Marokko

De achteruitgang van de kustlagune Merja Zerga in Marokko is een milieuprobleem met een belangrijke impact op de levenskwaliteit van de lokale bevolking. De leerstoel Integraal Waterbeheer draagt bij tot het versterken van Marokkaanse organisaties en instituten in hun rol bij de monitoring van milieudata en socio-economische data. Deze gegevens zijn nodig om een integraal beheer te ondersteunen.

Merja Zerga – Op zoek naar een uitweg uit hun zwakke socio-economische situatie gingen tal van bewoners uit het gebied van de lagune Merja Zerga in Marokko in het Spaanse Almeria werken, als seizoenarbeiders in de aardbeienteelt. Ze pasten de daar geleerde teelttech-

nieken toe in het gebied Merja Zerga. Ten gevolge van uitspoeling van nutriënten worden de plaatselijke visvangst én de biodiversiteit van dit Ramsar-gebied echter bedreigd. De leerstoel Integraal Waterbeheer werkt mee aan oplossingen om het evenwicht tussen de ecologische en de socio-economische waarden van het gebied te herstellen.

(Foto: Marleen Coenen)

H₂O netwerk

Een aantal bedrijven (AWW, PIDPA, BASF) en de Kamer van Koophandel van Antwerpen en Waasland initieerden samen met de Universiteit Antwerpen en de hogescholen in Antwerpen een 'H₂O netwerk' om de brug tussen ecologie en economie verder uit te bouwen en zo een bijdrage tot duurzame ontwikkeling in de regio te leveren. De Associatie van de Universiteit en Hogescholen Antwerpen (AUHA) steunt het initiatief. Hoeksteen in deze samenwerking is de oprichting van een internationaal georiënteerde postacademische opleiding Watertechnologie.

Interdisciplinaire interuniversitaire samenwerking en Guatemala

Professor Johan Bastiaensen van het Instituut voor Ontwikkelingsbeleid heeft het Instituut voor Milieukunde en de Leerstoel Integraal Waterbeheer in het bijzonder gevraagd als partner in een aanvraag voor (Vlaamse) interuniversitaire samenwerking (Instituut voor Universitaire Samenwerking, Vlaamse Interuniversitaire Raad, IUS-VLIR) met de 'Universidad Rafael Landívar' (Guatemala). De intentieverklaring werd door de Vlaamse Interuniversitaire Raad goedgekeurd. Er wordt een voorstel voor een grootschalig vijfjarig samenwerkingsproject uitgewerkt; het voorstel omvat zowel onderzoeks- als onderwijsinitiatieven. Het luik water wordt uitgewerkt op basis van de expertise en kennis van de leerstoel Integraal Waterbeheer.

Internationale studentengroep ontwikkelt visies voor de Schelde

Het internationaal onderwijsproject 'River 21: Vision-building for trans-boundary river management. Basin of the River Scheldt' stelt de studenten van de Master Milieuwetenschap in staat om samen met studenten uit Vlaanderen, Wallonië, Frankrijk, Nederland, Polen en Zuid-Afrika een grensoverschrijdende visie voor het Scheldebekken te ontwikkelen. De leerstoel Integraal Waterbeheer speelt een actieve rol in de coördinatie van het onderwijsproject dat sinds het academiejaar 2004-2005 erkend is als Intensive Programme in het kader van het Socratesprogramma van de Europese Commissie.

Virtuele samenwerking voor aanbevelingen voor de Donau

Het onderwijsproject 'Virtual seminar on enlargement and sustainable development in Europe', waarin het Instituut voor Milieukunde van de Universiteit Antwerpen participeert, beoogt het uitwerken van een casus integraal waterbeheer rond de Donau en het leveren van expertise aan het internationaal consortium van 16 universiteiten verspreid over geheel Europa. Het project wordt gecoördineerd door het 'Copernicus-network on Higher Education for Sustainability', met de medewerking van de Open Universiteit Nederland. Jaarlijks nemen ongeveer 70 studenten aan het virtueel seminarie deel. De leerstoel Integraal Waterbeheer is actief betrokken bij dit Europees interuniversitair project rond e-learning. Zo wordt de expertise van de leerstoel uitgedragen naar toekomstige waterbeheerders in Europa en gevaloriseerd in het Europees hoger onderwijs.

Integraal Waterbeheer voor partners uit het zuiden

De leerstoel stond in voor een deel van het lessenpakket voor een seminarie over integraal waterbeheer voor de partners uit het zuiden, georganiseerd door PROTOS; dat is een Belgische niet-gouvernementele organisatie die met partners in het zuiden samenwerkt aan een rechtvaardige en duurzame watervoorziening

Aqualingua

Het project 'Aqualingua' werd gefinancierd binnen het Communautair Actieprogramma inzake beroepsopleiding – Leonardo da Vinci. Het project werd gecoördineerd door Office International de l'Eau; prof. dr. P. Meire was één van de projectpartners. Aqualingua wil bijdragen tot het opheffen van taalbarrières bij het uitwisselen van informatie over waterkwaliteit. Hiervoor werden tekeningen over waterzuivering en drinkwaterwinning voorzien van titel en termen in verschillende talen geïntegreerd in een website. De leerstoel zorgde voor de Nederlandse terminologie.

Informereren, communiceren en participeren – Belangrijk voor integraal waterbeheer is dat iedereen bij de problematiek betrokken wordt. De bevolking informeren over de knelpunten in een gebied en over de ervoor geboden oplossingen is een manier

om aan informatie- en kennisdoorstroming te doen.

(Excursie, 9 juni 2004; foto: Marleen Coenen)

Afkortingen

ALT	Administratie Land- en Tuinbouw
AMINAL	Administratie Milieu, Natuur en Landinrichting (Vlaamse Gemeenschap)
AWZ	Administratie Waterwegen en Zeewezen (Vlaamse Gemeenschap)
BBB	Beter Bestuurlijk Beleid, het hervormingsproces binnen de Vlaamse administratie
CIW	Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid
DuLo	Duurzaam Lokaal Wateroverleg
IMK	Instituut voor Milieukunde (UA)
ISC	Internationale Scheldec commissie
IT	Informatietechnologie
KWZI	Kleinschalige waterzuiveringsinstallaties
MIRA-BE	Milieurapport Vlaanderen / Beleidsevaluatie
MiNa-raad	Milieu- en Natuurraad (op gemeentelijk, provinciaal en gewestelijk niveau)
UA	Universiteit Antwerpen
VIWC	Vlaams Integraal Wateroverleg Comité
VMM	Vlaamse Milieumaatschappij
VUB	Vrije Universiteit Brussel
VVP	Vereniging van Vlaamse Provincies
VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
W&Z	Waterwegen en Zeekanaal nv

Integraal waterheer in Vlaanderen – Referaten van de academische zitting 10 jaar
Leerstoel Integraal Waterbeheer in Vlaanderen, 25 november 2005, met reflecties
op het waterbeleid. Universiteit Antwerpen, Leerstoel Integraal Waterbeheer
i.s.m. Vlaamse Milieumaatschappij. 56 p.

Hoofdredactie: Marleen Coenen (UA) en Rudy Vannevel (VMM)

Eindredactie: Kathleen Vancaester (VMM)

Lay-out: Dries Vermaut (VMM)

Foto's academische zitting: Vincent Jauniaux

ISBN: D/2006/6871/035

Verantwoordelijke uitgever: Johan Janda, afdelingshoofd Informatie, VMM

Delen van deze publicatie mogen worden overgenomen mits bronvermelding.

